Илъэс 60 и пэкIэ къызэIуахащ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и адыгэ къудамэр

ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

№243 (21.151) ● 2007 гъэм дыгъэгъазэм (декабрым) и 19, бэрэжьей ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр сомы 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

Къурмэн махуэшхуэм ирихьэлIэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Президент Къанокъуэ А. Б. цIыхухэм

ЗЭРЫЗАХУИГЪАЗЭР

Си хэкуэгъу лъапIэхэ!

Нобэ Къэбэрдей-Балъкъэрым ис мусылъымэнхэм ягъэлъапIэ псапэмрэ гущIэгъуамрэ я махуэшхуэр - Къурмэн махуэр. Мусылъымэнхэм, республикэм ис псоми а махуэшхуэмкIэ, махуэ гуфIэгъуэмкIэ си гуапэу сохъуэхъу.

Иужь зэманым ди республикэм куэд щызэфIагъэкI цIыхухэм пэрыуэншэу диныр яIыгъыным, властым и органхэмрэ дин зэгухьэныгъэхэмрэ тэмэму зэдэлэжьэным, дин зэмылIэужьыгъуэхэм я зэпыщIэныгъэхэр гъэтэмэныным хуэунэтIауэ. Дэ пщIэшхуэ худощI ди лъэпкым и гуащIэмрэ и къарумрэ зэфIэгъэувэжыным, Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIыналъэм мамырыгъэмрэ зэгурыIуэныгъэмрэ щыгъэбыдэным и лъэныкъуэкIэ мусылъымэнхэм зэфIагъэкIым.

Нобэрей махуэ гуфIэгъуэм мусылъымэнхэм, дыщалъхуа Къэбэрдей-Балъкъэрым ис псоми сохъуэхъу узынщагъэ быдэ, мамырыгъэ, ефIэкIуэныгъэ яIэну.

Дунейпсо Адыгэ Хасэмрэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэрым ис мусылъымэнхэм

ЗЭРЫЗЫХУАГЪАЗЭР

Нобэ мусылъымэн псоми я махуэ лъапIэщ - Къурмэн хьидщ. А махуэшхуэр дэ къыдолытэ ди лъэпкъхэм эзрахьэ щэнхабзэхэм ящыщ зы Iыхьэу, мыхьэнэшхуэ зиIэу, ди цIыхухэм я псэ хьэлэлагьым, гущIэгъуэм, нэмысым хэзыгъахъуэ кIару телыджэу.

Гурэ псэкIэ дынывохьуэхьу Къурмэн махуэ лъапIэмкIэ. Ди гуапэщ абы узынщагъэ, гукъыдэж, мамырыгъэ, насыпыр къыфхудэкIуэну!

Дунейпсо Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ
ДЗЭМЫХЬ Къасболэт

Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ
ХЬЭФIЫЦIЭ Мухьэмэд

● Медицинэ IуэхущIапIэ

Сымаджэщым и зэфIэкIым хохъуэ

НАЛЬШЫК дэт республикэ сымаджэщым хирургием иIыгъ пэшхэр зыхуэй къанэ щымыIэу хуагъэзэну яужь ихьащ. «Илъэс куэд лъандэрэ щIыхьIэ зэмыIуса пэшхэм я щыгъыкIэр дохутырхэмэ сымаджэхэми къаззэрытехьэлъэр нэрылъагъут, - жеIэ сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьэ Жыгун Аскэр. - ЛъэкIыгъэм текIуэдэну зыхъыр республикэ бюджетым кIыхькIыныщ. Дунеир щIыIэ дыдэу зэрыщымытым ухуакIуэхэм я къалэныр къатрегъэпсынщIэ. ЛъжкIыгъэр зы сыхьэти зэпыуркъым, ауэ абы зы илъэсым нэблагъэ текIуэдэнущ..

Пэщхэр зыхуей хуагъаззэмэ, абыхэм иджыпсей медицинэ IэмэпсымэщIэхэр щIагъэувэнущ. Абы текIуэдэну мылъкыри гъэбелджыла хъуащ.

ЛЪОСТЭН Музэ.

Зэгъусэу къагъэIурыщIэн мурадкIэ

Урысейм Германиемрэ зэгурыIуащ Урысей Ипщэ газ, щыдагъэ щыхьащыпIэхэр зэгъусэу къагъэIурыщIэным и Iуэхукъ.

КъызэралытамкIэ, мы щIыпIэм газ кубометр триллион, щIыдагъэу тонн мелуаныс щIэтщ. Германиер арэзыщ аужырэ къызэрыщIашыну Iэмэпсымэхэр ягъэувыным, гъэсыныпхьэхэр лъэныкъуитIми я сэбэп хэлъу кагъэсэбэпыным ахьщэшхуэ хилъхьэну. Ар дыгъуасэ Москва щекIуэжа Iэущ Iэм щыжиIащ УФ-м и япэ вице-премьер Медведев Дмитрий.

Аргуэру зэхуащI

Транскавказ гъэзэгр аргуэру зэхуащIын хуей хъуащ.

Техникэр пэлъэщыркъым бгы лъагэхэм кьех уэсыр итхъуным. Мы зэманым Осетие Ищхьэрэ-Алание и кьеГэлажIуэхэм ар кьыщыгуагъэу нэхъ щынагъуэ эдэщIэ щIыпIэхэм. Апхуэдэу щыт пэтми, гъэзэгр иджыри махуэ зыбжанэкIэ зэхуэщIауэ щытынущ. Мы зэманым щIыпIэм щIыIэр градус 15-м щынос.

Балтие тенджызым

Мурманск пэмыжьжьэу къуалдесыныгъэ къыщыщIащ «Виктор Корякин» блэхьжьеящэ кхъухьым.

Дыгъуасэ псом кьарууншхэу ирахьэлIащ абы ис щIыхуэзэ кьратъэлыным икIи а мурадыр кьайхъулIащ. Гуэзвэгъуэ хэхуэхэм ядэIэпыкъуащ щIыпIэм псынщIэу нэса адрей кхъухьхэр.

ТекIынкIэ хъуну?

Кубэм и Iэтащхэ Кастрэ Фидель и къуалыкъум текIынкIэ хъунущ.

Апхуэдэ хъыбарыр нэхьапэм хэIущIыIу ящIу щытакъым. Арщхьакъ Кубэм и телевиденэм щрагъэжIуэкIа «стIол хъурей» зэIущIэм къыщеджащ Кастрэ Фидель лъэпкым зэрыщыхунгъазэм, «Сэ си кьалэнщ властым ныбжьыкIэ нэхъ щалэхэм естыну», - жеIэ абы.

ЗэрыхуагъэфащэмкIэ, властым Iэрыльэпкъ щыIэ абы и къуэщ Рауль, ауэ абыи и ныбжьыр хэкIуэтащ. Ящыныкъуэхэм жаIэ Фидель мыпсэужу.

Фигу кьэдгъэкIыжьыщи, ди къэралым и ныбжьыгъушхуэу щыта Кастро Фидель 1959 гъэ льандэрэ хьтIыгум и Iэтащхьэщ.

(ИТАР-ТАСС).

Мы махуэхэм

Дыгъэгъазэм и 19, *бэрэжьей*

◆ Корее Республикэм президент хэхыныгъэхэр щокIуэкI.

◆ Дыгъэгъазэм и 19 - 20-хэм Москва щекIуэкIыну медицинэ техникэм, Iофыгъуэ зэхьокIыныгъэхэм, ваксинэхэм я выставкэ-жармэкIэ.

◆ 1866 гъэм Урысейм и Телеграф Агентствэ къызэрагъэпэщащ.

◆ 1925 гъэм ТАСС-р (Совет Союзым и Телеграф Агентствэр) къызэрагъэпэщащ.

◆ Парт, къэрал, политикэ лэжьакIуэ, Совет Союзым и Маршал, Совет Союзым пIэнейр и Лыхъужь, Социалист Лэжьыгъэм и Лыхъужь Брежнев Леонид (1906 - 1982) кьышалъхуа махуэщ.

◆Дыгъэр кьыщIэкIащ сыхьэти 7-рэ дакьикъэ 39-м, кьухьэжьнущ сыхьэт 16-рэ дакьикъэ 31-м.

◆Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэти 8-рэ дакьикъэ 52-рэ.

Дыгъэгъазэм и 20, *махуэжу*

◆ЦIыхубэр зэрыкьылэгъуным и дуейпсо махуэщ. 2005 гъэм ООН-м и Ассамблее Нэхьыщхьэм игъэуващ тхьэмышкIагъэр ягъэкIуэдыжным хуэгъэзауэ.

◆Илъэс 90 и пэкIэ (1917) ЦIыхубэ Комиссархэм я Советым и унафэкIэ Урысейпсо Чрезвычайнэ Комиссэ (ВЧК) къызэрагъэпэщащ, Дзержинский Феликс и пашэу.

◆КъБР-м щIыхь зиIэ и журналист ГъуапIащIэ Заудин къыщалъхуа махуэщ.

◆ТхакIуэ, журналист ХьэIупщы МуIэд къыщалъхуа махуэщ.

◆Дыгъэр кьыщIэкIынущ сыхьэти 7-рэ дакьикъэ 39-м, кьухьэжьнущ сыхьэт 16-рэ дакьикъэ 31-м.

◆Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэти 8-рэ дакьикъэ 52-рэ.

ПIалэгъэр зыгъэхьэзырар
ШАЛМУхьмэд.

Лъэпкъ Iуащыгъэ:
ПсэукIэмышIэм жэм псэф еукI.

● УнафэщIым и псалъэ

Гъуэгуанэ дахэ

★★★ **Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэр къыззэрыIуахрэ илъэс 60 щрикьур дэ тщыщ дэтхэнэми дежкIэ махуэ лъапIэщ. Псом япрауэ, ар зэркIэ щIэлъапIэр абы ди лъэпкым и бзэм, и литературэм, и щэнхабзэм зэущIыпыпкъ зэрыдагъуэтарщ - ар хэт дежкIи нэрылъагъущ икIи гуры-Iуэгъуэщ. Гуры-Iуэгъуэщ а къудамэм и фIыгъкIэ ди бзэмрэ ди литературэмрэ я пщIэр нужьрей зэманым нэхъ лъагэ зэрыхъуар.**

ЛЭЩIЫГЪУЭ ныкъуэм и кIуэщIкIэ ди лъэпкым къыщIэтэджащ ди бзэм, ди литературэм, ди гъуэзджэмрэ щэнхабзэмрэ лъагапIэщIэхэм ебгъэрыкIуэным зи кьару псори езыхьэлIа, ноби абы хуэлажьэ щIэблэ зыбжанэ - ар, псом япрауэ, зи фIыщIэр илъэс 60 и пэкIэ Къэбэрдей къэрал пединститутым 1947 гъэм къыщызэIуахауэ щыта къудамэщ - адыгэбзэмрэ литературэмрэ я къудамэщ. Илъэс хыщIым и кIуэцIкIэ абы щеджащ, щIэныгъэ щагъуэтащ цIыху минитIым щIигъум - ар мащIэкъым, мащIэ дэнэ къэна, щIэныгъэ пэхъыщхьэ зиIэ, апхуэдизу цIыху лъэпкъ щэнхабзэм къызэрыщIэтэджам дригушхуэ зыхунущ псори.

Дауи, нэхъыщхьэр бжыгъэракьым - бжыгъэм нэхьрэ нэхъ узыщыгуфIыкIын щыIэщ: шэч хэлъкъым абыхэм ящыщ куэдыр, ди лъэпкъым зиуэзыщIыпи папщIэ, я гуащIи я щIэныгъи зэремыблам. Аращ а къудамэм щеджахэм, абы щIэныгъэ щызыгъуэтахэр ди лъэпкъыр зэрыщыгугъар. Абыхэм зыщагъэгъупщакъым апхуэдэ кьалэн я пщэ зэрыдэлъар, ноби зэрыдэлъыр. Ар нэрылъагъу кьыщхьэхуащ адыгэбзэмрэ литературэмрэ я къудамэм щеджахэм зэрахьэ дэтхэнэ ЕнатIэми. Ахэр я щIэныгъэрэ я ГъащIагъэкIэ щымыпашэ, щымыжэрдэмщIакIуэ гъуэтыгъуейщ - еджапIэхэрэщ. Ди шкOлхэм, педколледжым, университетым, нэгъэущIхэми щолажьэ зи ГъащIагъэр фIыуэ зыльагъу, анэдэлъхубзэм и IофыщIэблэр кьыщIэгъэтэджэным псэемыблэжу бгъэдэт егъэджакIуэ лъэрызехьэ куэд. Абы щыхьэт тохьуэ, псалъэм папщIэ, «Си бзэ - си псэ, си дуней» зэпеуэ гъэщIэгъуэным иужьрей илъэсхэм ди деж зэрызыщиубгъуар. Анэдэлъхубзэм и мыхьэнэр зэрыиныр, абы пэщIэ хьун хъугъуэфIыгъуэ лъэпкым иIэнкIэ зэрымыхъунур а зэпеуэм кьууэ щызыхащIэ ди щIэблэм - аращ нобэ кьытщIэтаджэ пщащэхэмрэ щIалэхэмрэ КъБКъУ-м адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэм щеджахэм зыхуаущийр.

Апхуэдэ кьалэн я пщэ дольщ а къудамэм щеджэ, ар къэзыух дэтхэнэми - анэдэлъхубзэр зытъэпэрыуэф. Лъэпкъ щэнхабзэмрэ литературэмрэ мыхьэнэщхуэ зэраIэр кьууэ зэхэзыщIыкI щIэблэ кьыщIэтэджэныр гъуни нэзи зимыIэ гуфIэгъуэщ. Ар фIыуэ кьагуроIуэ адыгэбзэмрэ литературэмрэ я къудамэр къаухуауэ куэд щолажьэ радиом, телевиденэм, республикэм, районэм кьыщыдекIа газетхэм. «Ленин гъуэгу» газетым и редактор нэхъыщхьэ къулыкъур зэрахьащ ТIажь Петр, Мэзыхъэ Борис сымэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэщ ХьэфIыцIэ Мухьэмэд, редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэхущ ЖьэкIэмыхьу Маринэрэ Ширдий Маринэрэ - ахэри зыщеджар адыгэбзэмрэ литературэмрэ я къудамэрщ. Ар кьаухауэ, «Адыгэ псалъэ» газетым нобэ щолажьэ Уэрдокьуэ Женя, Хьэжькъарэ Алик, ЩхьэщэмыщI Изэ, НэщIэныджэ Замирэ, Истепан Залинэ, Ныбжьк Таисэ, Уэрэзей Рашид, Табыщ Динарэ сымэ.

ЩIэныгъэлI щIэрыIуэ куэд къахэкIащ адыгэбзэмрэ литературэмрэ я къудамэм щеджахэм - Урыс Хьэталий, МафIэдэ Сэрэбий, БакIуу Хьанджэрий, Абдокьуэ Iуес, Пщыбий Инал, Тамбий БетIал, Дзасэжь Хьэсанш, Мамхэгъ Рае, БищIо Борис, Кьэмбэчокьуэ Iэдэм, ТIымыжь Хьэмыщэ сымэ, нэгъуэщIхэри - адыгэбзэм, тхыдэм, щэнхабзэм, литературэм я Iуэхугъуэ куэд къахутэн яхуэфIэкIащ абыхэм.

Творческэ, жылагъуэ организацэхэм я унафэщI ЕнатIэхэми бгъэдэтащ адыгэбзэмрэ литературэмрэ я къудамэр къэзыухахэр. ТхакIуэхэм я союзым и тхьэмадэ кьулыкъур зэрахьащ Тхьэгъэзэт Зубер, Кьуэлуфэ Хьэчим сымэ; илъэс куэд щIауэ Журналистхэм я союзым и унафэщIщ Мэзыхъэ Борис; Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэщ, ЩIДАА-м и вице-президентщ ХьэфIыцIэ Мухьэмэд (Мэзыхьэри ХьэфIыцIэри Къэбэрдей-Балъкъэрым и Совет Нэхьыщхьэм и депутату щытащ). «Куащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхъыщхьэ ІэнатIэм бгъэдэтащ Тхьэгъэзэт Зубер, Къэрмокьуэ Хьэмид сымэ; а къулыкъур иджыпсту зэрехьэ ІутIыж Борис. Сабийхэм папщIэ кьыдэкI «Нур» журналым и редактор нэхъыщхьэу щытащ Къэжэр Петр; абы и ужькIэ а ІэнатIэм бгъэдэуващ Джэдгъэф Борис. Къэрэшей-Шэрджэсым кьыщыдэкI «Черкес хэку» газетым и редактор нэхъыщхьэ ТхьэгъэпсэУ Увжьыкъуи кьиухар ди университетым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэрщ. А гъэзамэм щеджащ Шэрджэсым, Адыгейм щыщ нэгъуэщI куэдри.

«Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIыхубэ ткакIуэ» цIэ лъапIэр кьыхуагъэфащащ Нало Ахьмэдхьан, Къэрмокьуэ Мухьэмэд, ІутIыж Борис сымэ, ТхьэгъэпсэУ Зубер - Къэбэрдей-Балъкъэрым и цIыхубэ усакIэщ *(фотэ сурэтхэм).*

Адыгэбзэмрэ литературэмрэ я къудамэр къэзыухахэм зэи яцIыгъупщакъым, дяпэкIи ящыгъупщэнукъым абыхэм щIэныгъэрэ гъэсэныгъэрэ ябгъэдэзыльхьа я егъэджакIуэхэр - АбытIэ Мухьэб, Кьардэн Бубэ, Нало Ахьмэдхьан, Урыс Хьэталий, ХьэжГуащэ Андрей, КIуэкIуэ Жэмалдин, Балъкъэр Борис, Апажэ Мухьэмэд, Щэрдан Iэбу, Тау Хьэзешэ, Къэжэр Хьэмид сымэ. Абыхэм я гульытэ зэи щыщIакъым адыгэ къудамэм щеджаэр, ахэр зи уэрэ итарги я щIэныгъэмрэ я кьарумрэ зыхуаунэтIари студентхэр гъуэгу захуэ зэрыгъэгъуэзэнырщ, лъэпкым гурэ псэкIэ хуэлэжьэн щIыху къызэрыхащIыкIынырщ.

ЩХЬЭГЪЭПСО Сэфарбий,
КъБР-м и ГъэпсэкIуэ-мэрэ щIэныгъэмкIэ и министр.

«Адыгэ псалъэр» къыфIэрыхьэну фыхуеймэ

Ди щIэджыкIакIуэ лъапIэхэ!

Фигу къыдогъэкIыж 2008 гъэм и япэ илъэс ныкъуэм къыфIэрыхьэну газетхэм, журналхэм Iэ тедзэныр зэрекIуэкIыр. Илъэс ныкъуэм ди газетым и уасэщ сом 342-рэ кIэлейкIэ 84-рэ. «Адыгэ псалъэм» Iэ щытевдзэ хъунущ республикэм и почтт Iуэхущ Iапи Iэ псоми.

Ди индексыр 51531

Сабийхэр япэ ирагъэщ

АДЫГЕЙ. ***Республикэм и сабий сымаджэщым и диагностикэ центрыр «Урысей Ипщэ» федерал программэм идыдыгъэ хагъэхьащ.***

«ИкъУкIэ мыхьэнэшхуэ иIэщ а Iуэхум - сабийхэм кьеуэзыр кьэтхутэн щхьэкIэ ипэм Краснодар, Ростов кьалэхэм тIыуэ щытащ. Иджы дэ езым диагностикэ центр диIэнущ. Ар илъэситIым кьрибыдэу ягъэувыну я мурадщи, дыщогубгъыкI. Абы текIуэдэну сом мелуани 126-м щыщу мелуани 105-р федерал бюджетым кьыхэкIынущ, адрейр республикэм хитхьэнущ, - жиIащ сабий сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьэ Щхьэлахъуэ Байзет.

ТелефонхэмкIэ зэпащIэ

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. ***Республикэм Промышленностымрэ энергетикэмкIэ и министерствэм кьызэритамкIэ, КъШР-м и бгыгъэ щIыпIэхэм щыIэ жылагъуэхэм спутник таксофонхэр щагъэувынущ.***

РЕСПУБЛИКЭМ и Уарп, Инжыдж районхэм щыIэ кьуаажэ 16-м спутник таксофон зырыз щагъэувынущ. Абыхэм псоми номер щыхэхуэхэр яIэнущ икIи дэнэ щIыпIи укьыпсэлъыкIыу запыпщIэ хъунущ.

Министерствэм и лэжьакIуэхэм кьызэрыхагъэщымкIэ, спутник таксофону 134-рэ республикэм и жылагъуэм 131-м щагъэуващ, кьуажэ 84-р Интернетым падзащ.

Иджыпсту монтаж лэжьыгъэхэр йокIуэкI, абы текIуэдэну мылъкыр телефон компаниехэм кьабгъэдэкIащ.

Батдыев Мустэфа и илъэсыщIэ тыгъэ

КъШР-м и президент Батдыев Мустэфа Кьалмыкъ Республикэм идыдыгъэ и илъэсыщIэ псей тыгъэ хунщащ. Аэзыщыкъхэм зэрыжаIэмкIэ, апхуэдэ лъэIукIэ республикэм и унафэщым зыкьыхуигъэзащ Кьалмыкъым и президент Илюмжинов Кирсан.

ИЛЪЭСЫЩIЭ псейм метр тIощI и лъагагъщ. Элиста кьалэм и утым ар зэрыщагъэувыну щIыкIэм теухуа зэпущIэ екIуэкIащ. Кьалэдэсхэм ягу кьызэрагъэкIыжьмкIэ, апхуэдэ илъэсыщIэ псей абыхэм ипэм яIакьым.

Къэрэшей-Шэрджэсым и президент Батдыев Мустэфа и унафэкIэ псейр Кьалмыкъым нагъэсыху милицэм и лэжьакIуэхэр абы кIэлъыпIэщащ.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

Зэгъусэу къагъэIурыщIэн мурадкIэ

Урысейм Германиемрэ зэгурыIуащ Урысей Ипщэ газ, щыдагъэ щыхьащыпIэхэр зэгъусэу къагъэIурыщIэным и Iуэхукъ.

КъызэралытамкIэ, мы щIыпIэм газ кубометр триллион, щIыдагъэу тонн мелуаныс щIэтщ. Германиер арэзыщ аужырэ къызэрыщIашыну Iэмэпсымэхэр ягъэувыным, гъэсыныпхьэхэр лъэныкъуитIми я сэбэп хэлъу кагъэсэбэпыным ахьщэшхуэ хилъхьэну. Ар дыгъуасэ Москва щекIуэжа Iэущ Iэм щыжиIащ УФ-м и япэ вице-премьер Медведев Дмитрий.

Аргуэру зэхуащI

Транскавказ гъэзэгр аргуэру зэхуащIын хуей хъуащ.

Къэрэшей-Шэрджэсым и президент Батдыев Мустэфа и унафэкIэ псейр Кьалмыкъым нагъэсыху милицэм и лэжьакIуэхэр абы кIэлъыпIэщащ.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

Упсэунщ, щыIэхукIэ зы адыгэ,

Къудамэм щеджахэр

ЩIэныгъэлI Тау Хьэзешэ

Бзэмкlэ, литературэмкlэ щlэныгъэ нэхъыщхьэ адыгэбзэ къудамэм щыззэшlыгъэгъуэта Iэщlагъэлlхэр республикэм и Iэнатlэ куэдым щолажьэ. Ахэр жыдэжру хэтщ экономикэми, политикэми, щэнхабзэми. Псом хуэмыдэу абыхэм я гуащlэ хатъхьэ щlэныгъэ-къэхутэныгъэ, егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ гъэжьыгъэм. Адыгэбзэ къудамэр къэзыуха егъэджакlуэхэм ящыщ куэд мызэ-мытlэу къыщыхэжаныкlащ республикэпсо, къэралпсо зэпеуэхэм. «Егъэджэныгъэ» лъэпкъ проектым пашэ щыхъуахэри мащlэкъым.

Адыгэбзэ къудамэр къэзыуха Iэщlагъэлlэ псоми дохъуэхъу я Iуэху дэкlыу, я мурад дахэхэр къайхъулlэу гъащlэ гъуэгуанэм ирикlуэну. Дэ щэч къытетхьэркъым я дуней тетыкlэкlэ, я Iэщlагъэм зэрыхущытымкlэ абыхэм ящыщ дэтхэнэми тхыгъэ хэха зэрыхуэфащэм, ауэ газетым апхуэдэ Iэмал иIэкъым. Зэрыгурыуэгъуэщи, юбилеим ирихьэлlэу дгъэхьэзыра тхыгъэхэр зытеухуар анэдэлъхубзэр зи гущlагъущlэлъ, абы хуэлэжьа е хуэлажьэ щlэныгъэлъхэрщ, егъэджакlуэхэрщ.

Еш зымыщlэ Хьэталий

Адыгэбзэм зегъэужьыным, абы фlыкlэ хуэлэжьэным зи гъащlэ псор тых хуэзыщlахэм ящыщщ КъБР-м и щlэныгъэ, жыларуэ, щэнхабзэ лэ жьакlуэ, КъБКъУ-м и профессор, УФ-м цыхуэхэм щlэныгъэ нэхъыщхьэ егъэгъуэтынымкlэ щыхь зиIэ и лэжьакlуэ Урыс Хьэталий. Щlэныгъэл щыпкъэр лъэпкъ Iуэхур егъэфlэкlуэным псэмыбгэжу пэрытащ. Ар егъэджакlуэ гъуэзэджэт, ущнякlуэ Iущт, цыху гуапэт.

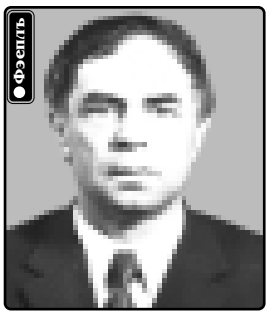

● Фэеплъ

ХЬэзешэ. - Кьинэмыщlауэ, ар еш имыIэу хуэлэжьащ ди къэкlуэнум, нэхъ щlалэхэр игьасэу, ядэIэпыкъуу, щlэныгъэ-къэхутэныгъэ Iуэхущхэхэр ядилэжьу. Ауэ, гъэщlэгъуэныракъэ, Хьэталий езым и щхьэ Iуэху зэрыдэкlыным зэи елIэпlакъым. Абы езым и щlэ жыжьэ игъэIуну зэи хущlэкъуакъым, утыкъухэм ихьэрейуэ икlи и екъуIэныгъэкэ тепсэльыхьырейуэ щыгтэкъым. Абы и дежкlэ нэхъыщхьэр лъэпкъ бзэ щlэныгъэм зегъэужьынрат, ар адэкlэ зыгъэкlуэтэфын щlэныгъэлI Iэкlуэлъакlуэ яужь кьихъуэнырт.

Егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ Iэнатlэр зи псэм хэпъ Iэщlагъэлlхэм ящыщт Хьэталий. Абы студентхэр фlыуэ ильагъурт, еджэну хуэфм сыт хуэдэ лъэпкъкъуэкlи дэIэпыкъунут, щlэгъэкъуэн, чэнджэщагъу хуэхъунут. И Iэщlагъэм хуэIэижь щlэныгъэлI Iэзэр сыт хуэдэ лъэжьыгъэми жэуапльныгъэ зыхищlэу пэрыт. Щlэныгъэ лъэжьагъу 80 нэс, монографиеу 20-м щIигъу - апхуэдизэ гуащlэ ирихьэлIащ абы бзэ щlэныгъэм зегъэужьыным.

Урыс Хьэталин хуэдэу тkIийуэ, гъэхуауэ зи Iэнатlэм бгъадэт щыху гъуэтыгъуейт. Апхуэдэу псэ хьэзэну, псэмыбзэжу зи лъэпкым хуэзлэжьа щыхуэзэм я щlэр бэм зэи ящыгъупщэркъым.

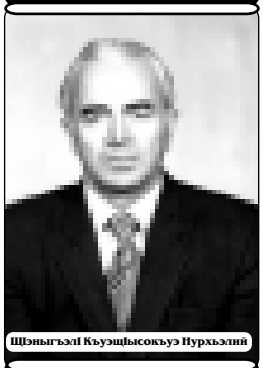

ЩIэныгъэлI Къуэщlысокъуэ Нурхьэлий

Къэбардей-Балъкъэр къэрал университетым филологиемкlэ и институтым ди анэдэлъхубзэмрэ литературэмрэ щадж Iуэхущlапlэ ижъыщхьэщ. Университетым и филологиемкlэ факультетым и зы къудамэрат адыгэбзэр щалажь щытари, иджы абы зиужьащ, институтым и факультет щхьэжэ хьэщ. ФIыщlэщхъэ яхуэфащэщ анэдэлъхубзэмра лъэпкъ тхыдэмрэ джыным зи гъашlэр тезыухуауэ нобэ а Iэнатlэ мытыншым пэрыт лъэпкъ щlэныгъэлIхэм.

КъБКъУ-м и адыгэ кафедрэм, сыт щыгъуи хуэмыдэу, нобэ къалэнышхуэ кьыпэщытщ. КIуэдыжьынкlэ шынагъуэ кьызытехьэ анэдэлъхубзэр кьэкlуэну щlэблэм яхуэхъумэныр, абы адэкlи зегъэужьыннырикlи нэхъ кууэ дкъыныр - ар лъэпкъым и дежкlэ кьызэрымыкlуэу мыхьэнэшхуэ зиIэ Iуэкугъуэщ. Абы хуэунэтlа лэжьыгъэ купщlафlэ куэд зэфlах профессор щэрыIуэ, кьиузгъэпэщакlуэ Iэкlуэлъакlуэ Тау Хьэзешэ зи унафэщl гупым. Студентхэм бзэр, литературэр езыгъадж, щlэныгъэм хуэзыуцн езыгъаджакlуэхэм ящыщу 4-р филологие щlэныгъэхэм я докторщ, 6-р кандидатщ.

Нобэ, КъБКъУ-м адыгэбзэмрэ литературэмрэ щадж и къудамэр кьызэрызэрагъэпэщрэ иныъ 60 щрикъум, гуапэу докъуэхъу псэ емыблэжу лъэпкъ Iуэхум хуэлажь адыгэ кафедрэм и Iэщlагъэлl псоми. Фи пщэрылькьалэн мытынщым фехъулIэну, узынщагъэрэ зыгъэзэгъуэрэ лъэпкъым кьыныту, ди къэкlуэнум фlыкlэ фыхуэлажьэу, адыгэбзэмрэ литературэмрэ адэкlи зевгъэужьу фыпсэуну ди гуапэщ.

Иджыри зы

Критик, литературовед IэкIуэлъакIуэ, щIэныгъэлI щыпкъэ ХьэкIуащэ Андрей Хьэнащхьэу и къуэр ящыщ лъэпкъ щIэныгъэм, адыгэбзэмрэ литературэмрэ я зыужьыныгъэм зи гуащIэ куэд езыхьэлIэ еджагъэшхуэхэм. ХьэкIуащэр КъБКъУ-м филологиемкIэ и институтым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и кафедрэм и профессорщ, филологие щIэныгъэхэм я докторщ.

Гурэ псэкIэ адыгэ лъэпкъым хуэлажьэ IэщlагъэлIыр, жылагъуэм пщIэшхуэ щызиIэ щIыхь щыпкъэр апхуэдэуи ЩIэныгъэхэмкIэ Дунейпсо Адыгэ Академием и академикщ. И лэжьыгъэфIым папщIэ ХьэкIуащэм мызэ-мытIэу кьыхуагъэфэщащ дамыгъэ лъапIэхэр, щIыхь тхылъхэр. Иджыблагъэ абыхэм кьахэхъуащ иджыри зы. ЩIэныгъэ Iэнатlэм щиIэ зэфIэкIхэм, хэкур зыхуэныкъуэ Iэщlагъэлl акъылыфIэхэр гъэхьэзырыным псэемыблэжу зэрыхуэлажьэм папщIэ, ХьэкIуащэ Андрей кьыфIащащ Адыгэ Республикэм щIэныгъэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ цIэ лъапIэр.

Дрогушхуэ икIи дропагэ ХьэкIуащэм и ехъулIэныгъэшхуэм икIи нобэрей махуэшхуэмкIэ дохъуэхъу. Адыгэбзэр ипэкIэ зыгъэкIуатэ тхыгъэфI куэд и кьалэмыпэм иджыри кьыпыкIыну ди гуапэщ.

Iуэрыlуатэм и хъумакlуэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и мызакъуэу, Кавказ Ищхьэрэ псом щыщIэрыIуэ цIыху телъыджэщ адыгэ лъэпкъ Iуэрыlуатэм и хъумакIуэ, а «дыщэ пхъуантэм» и Iункlыбзэр зыIэщIэлъ Къардэнгъущl Зырамыку. Зэчиишхуэ зыбгъэдэлъ, зи адыгэбзэр щэрыуэ, ар цIыхубэм я гум нэзыхьэ, я псэм зыпсезыгъащlэ Iэнатlэм щыджащэр ноби жыджэру гъащlэм хэтщ.

Къардэнгъущlэр Псыгуэнсу адыгэ къуажэм къыщалъхуащ. Школьм щыщlэса илъэсхэм къыщыщIэдзауэ ар хуабжьу дихьэжыу хуежьащ адыгэ Iуэрыlуатэм, нэхъыщхьэм жаIу зыхих лъэпкъ хъыбарыкlхьэмрэ зэрэдыжьхьэмрэ. Щlалэ жыджэрыр и ныбжьэгъуэхэм кьахэщыртI Iуэрыlуэдзагькlэ, акъыл жанагькlэ, псалъэ щэрыуэкlэ. Зырамыку щэхъуэпсырт артист Iэщlагъэ зригъэгъэтыныр.

Щlалэщlэм и гуращэр зригъэ хьуIащ, Хэку зауэныгъэм ипэкlэ абы кьихуащ (Луначарскэм и цIэр зэрихьэу Москва дэт театр институтыр. Адыгэ гъуазджэр зэфIэгъэувэным зи гуащIэшхуэ езыхьэлIахэм ящыщщ Зырамыку. Литературэми гу хуэзыщIа щlалэщlэм абы щыгъуэ и кьалэмыпэм кьыщlэкlащ щыгащ iкlи щэбийрэ Гуащэгъагьрэ», «Хъужь» драмэ тхыгъэхэр.

Iуэрыlуатэр лъэпкъым и набдзэу, абы и налкъутналмэс хуэдизыгъуэу зэрыщытыр псэкIэ куууэ зыхэзыщIэ Зырамыку абы и зэхуэхьэсыжьапкъэр и дежьыщэу зыжь ихьащ икlи 1949 гъэм Къэбэрдей щэныгъэ-къэхутакIэ Институтым щылэжьэщIедзэ. А унэтIыныгъэмкIэ бгъэдэлъ щIэныгъэм хуэарэзыгъэкъым Къардэнгъущlэр. Абы кьыхэкlыу Зырамыку и еджэным щыпещэ Къэбэрдей къэрал пединститутым икlи 1956 гъэм ехъулIэныгъэ иIэу ар кьеух. Абы лъандэрэ блэкIа илъэсхэм абы кьаруушхуэ ирихьэлIащ ныбжьыкlэ ирихьэлIэ лъэпкъ гъуэзджэм зегъэужьынным, адыгэ Iуэрыlуатэр кьызэщlэкъуэжьыным. Абы зэхуэхьэсыжа лъэпкъ хьыбарыжьхэмрэ уэрэдыжьхэмрэ бжыгъэнщэщ. Ахэр ярыту абы кьыдигъэкlащ тхыльэ 50-м щIигъу, Зэхуэхьэсыжым кьыщыбмынэу, Зырамыку уэрэдыжьхэр еджык, егъэтэмэныж икlи, зэрыжьитIащи, гум хьыхьэрэ псэм зыхищIэу егъэзащIэ.

КьыцэринэкIа илъэсхэм щрилъэжкlэ, абы жеIэ ар езыр гъащlэр зэдзажащIэу, абы игъафIэу кьэгъуэгурыкIуа цIыхухэм зэращымыщар. Ауэ, гуаузыхуэ куэд и нэгу щIэкlами, адыгэлI нэс Къардэнгъущl Зырамыку Iэдэбщ, зэпIэзэрытщ, жанщ. Апхуэдэ лIыгъэ кьыхэзыпхъэр и лъэпкъ уардэм гурэ псэкIэ зэрыхуэлажьэрщ, абы езыми щыта бзэ зэпъэнкlэгъэхэм я зы пащхьэм, кьыпкърыкI къарум кьыуегъащIэ аэр зыхэпсэукI дунейр зэхэзыщIыкlыфынрыр акъыпкlэ даIуэ цIыхурауэ зэрыщытыр.

МЕССАРОШ Лайош.

УсакIуэ Гъубжокъуэ Iнуан (1937-1988)

ЩIэныгъэлI цIэрыIуэ Бищlо Борис и гъашlэмрэ и лэжьыгъэмрэ анэдэлъхубзэр хъумэныр ар джыныр триухуащ. Филологие щIэныгъэхэм я доктор, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щIэныгъэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ Бищlом и къалэмыпэм къыпыкIащ щIэныгъэ тхыгъэу 70-м щIигъу. Институтым и адыгэбзэ къудамэм и унафэщI Бищlом ноби къэхутэныгъэ хьэлэмэтхэр иригъэкIуэкI.

Л ЭСКЭНкуэйм хьихьэ Хьэтуей къуажэм дэт курыт школыр ехъулIэныгъэкIэ кьиухащ нэужь, абы и щIэныгъэм щыхигъэхъуащ ди университетым. 1977 гъэм ар диплом плъыжькIэ къиухащ. Илъэсищкlэ егъэджакIуэу лэжьа Iэщlагъэлl ныбжьыщlэр 1980 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэр щIэныгъэ-къэхутакIуэ институтым ирагъэблэгъащ икlи абы лъандэрэ къэхутэныгъэ хьэлэмэтэр иригъэкIуэкIыну мэлажьэ.

Бищlом и щIэныгъэрэ и зэфIэкIрэ химыгъахъуэу, ахэр иримыгъэдIакIуэу зы махуи лэжьакъым. 1984 гъэм абы ехъулIэныгъэкIэ Москва щыпхигъэкIащ и кандидат диссертацIэр. Абы иужькlэ зэфIиха щIэныгъэ-къэхутэныгъэ лэжьыгъэхэр лъабжьэ хуэхъуащ 2006 гъэм утыку къриха доктор диссертацIэм. «Къэбэрдей-шэрджэсыбзэм и грамматикэм, псалъэ къэхъукIэмрэ фразеологиемрэ хэлъ Iуэхугъуэ зэIymыбзэхэр» а лэжьыгъэ купщlафIэри абы щыпхигъэкIащ. ЩIэныгъэхэмкIэ Урысей Академием Бзэ щIэныгъэхэмкIэ и институтым.

И Iуэху елъыкlэ кьыщиIуа тэу щIэныгъэлI Бищlор щIэхщIэхьыгъэ кьыщопсалъэ къэралпсо, дунейпсо конференцхэм, симпозиумхэм. ЗэфIигъэкI щIэныгъэ, кьызэгъэпэщныгъэ лэжьыгъэхэм папщIэ Борис мызэ-мытIэу кьыхуагъэфэщащ КъБР-м и Правительствэм, УФ-м ЩIэныгъэхэмкIэ и Академием и ЩIыхь, щытхъу тхылъхэр.

Iуэху еплъыкIэ

Журналистхэм я тхьэмадэ

Мэзыхьэ Борис Беслъэн и къуэр 1940 гъэм ШIуджэм районым щыхъ ЩIхьэлыкIуэ къуажэм кьыщалъхуащ. Курыт еджапIэ иужьым къуажэм щыIэхэт колхозым зы ильэскIэ учетчикыу щылэжьащ. Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и тхыдэ-филологие факультетым и адыгэ-урыс къудамэр 1964 гъэм кьиухри, Къэрал щхьэхуэр печатым мыгъэкIуэмкIэ управленим щылэжьащ. 1967 гъэм "Ленин гъуэгу" газетым корреспондент къэкIуащ, нужькlэ къудамэм и унафэщIу, жэуап зыхь секретарь щытащ. 1979 гъэм КПСС-м и обкомым печатымкIэ, телевидениэмрэ радиомкIэ и секторым и унафэщIу ящащ. Ильэсищ хуэдизкIэ а къулыкъур ирихьэкIауэ, Мэзыхьэм редакцIэм къигъэзэжащ газетым и редактор нэхьыщхьэу. Зэрылажьэм хуэдизу абы КПСС-м и ЦК-м деж щыIэ Академиер кьиухащ.

МЫ ЗЭМАНЫМ Мэзыхьэр КъБР-м и Журналистхэм я союзым и тхьэмадэщ, Урысейм и Журналистхэм я союзым и Федерацэ Советым, ТхакIуэхэм я союзым хэтщ.

Борис и кьалэмыпэм кьыщIэкIа новеллэхэмрэ повестхэмрэ щIыхухэм я гумрэ я псэмрэ дохъэ, гъэпсыкlэ дахэ яIэщ. Абы и тхылъхэр кьыщыдэкIащ Налшыки Москвам, нэгъуэщIыбзэхэмкIи зэрадзэкIащ. "Вагъуэзэшибгъ", "Мазэхэ жэщ", "Бжьыхьэр пщIащэ пылъэлъыжьыгъуэщ", "Къуажэ пшыхьхэр" - ахэри, тхакIуэм и Iудакъэ кьыщIэкIа иэгъуэщI тхылъхэри гъуэтыгъуей зэрыхьурэ куэд щIащ.

Дэтхэнэми епсэлъэкIэ, бгъэдыхьэкIэ щхьэхуэ кьыхуигъуэ тыфу и Iнатlэм зэрыпэрытарщ газетым и унафэщIу зэрыщыта илъэс пщыкIутхум абы куэд щIыхуэзфIэкIар.

Мэзыхьэм адыгэ газетым Iуэхугъуэфlэхэр кьыщиIотащ. Адыгэхэр щыпсэу зэкъуэш республикищым - Адыгейм, Къэрэшей-Шэрджэсым, Къэбэрдей-Балъкъэрым кьыщыдэкlа "Адыгэ макъ", "Черкес хэку", "Адыгэ псалъэ" газетхэм нобэми кьыдагъэкI номер зэгуэтхэм ятеуухуа жэрдэмыр кьыхэзыпхьар Борисщ. Ахэр республикищым щыпсэу адыгэхэр я псоукIэкIэ зэрыщIэныкlэ, я гурыгъу-гурыщIэхэмкIэ зэдэгущIэныкlэ мыхьэнэншхуэ зиIэ Iуэху хьэщ.

ИригъэкIуэкIа лэжьыгъэшхуэм папщIэ Мэзыхьэ Борис къыфIащащ Адыгей, Къэрэшей-Шэрджэс Республикэхэм щIыхь зиIэ я журналист цIэр. Апхуэдэу абы зэрехь "Урысей Федерацэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ" цIэ лъапIэр.

Адыгэбзэм хужаIахэр

АДЫГЭХЭМ я бзэр дуней псом щынэхь пасэрей дыдэхэм, гъэщlэгъуэныщхэм, купщlафIэкIэм ящыщ зыщ. Щэч хэмылъу, а зырауэ щытынкIэ мэхъу Азие Ищхьэм щыIауэ я кIуэдыжьхэр еджык, егъэтэмэныж икlи, зэрыжьитIащи, гум хьыхьэрэ псэм зыхищIэу егъэзащIэ.

КьыцэринэкIа илъэсхэм щрилъэжкlэ, абы жеIэ ар езыр гъащlэр зэдзажащIэу, абы игъафIэу кьэгъуэгурыкIуа цIыхухэм зэращымыщар. Ауэ, гуаузыхуэ куэд и нэгу щIэкlами, адыгэлI нэс Къардэнгъущl Зырамыку Iэдэбщ, зэпIэзэрытщ, жанщ. Апхуэдэ лIыгъэ кьыхэзыпхьар и лъэпкъ уардэм гурэ псэкIэ зэрыхуэлажьэрщ, абы езыми щыта бзэ зэпъэнкlэгъэхэм я зы пащхьэм, кьыпкърыкI къарум кьыуегъащIэ аэр зыхэпсэукI дунейр зэхэзыщIыкlыфынрыр акъыпкlэ даIуэ цIыхурауэ зэрыщытыр.

МЕССАРОШ Лайош.

ЩIыУэПСЫМ и макъхэм адыгэбзэм хуэдэу дахэу уридежьуфу нэгъуэщI зы лъэпкъхьбзи щыIэкъым. Ар и щIыхьэтщ а бзэр зыIуырыт лъэпкъым ныбжьыщхьэ зэрыгъуэ.

ДЮМЕЗИЛЬ Жорж.

САБИЙМ еджэн кьызэрыщIидзэн хуэдэ и анэдэлъхубзэмкIэщ. Сэ куэдрэ зэхьзох, ятхыуи срохьэлIэ адыгэ сабиям и анэдэлъхубзэкIэ щIэныгъэ пхуемыгъэгъуэтыну. Ар щыуагъэщ. Сэ щыуи кьыпсчъэрхьым, щIэбгъэм щIэныгъэ тэмэм ептын мурад уиIэмэ, ятеуухуа яр лъэбакъуэр зэричын хуейр езым кьыдалъхуа бзэр ару зэрыщытым.

ХЬЭПОХЪУЩОКIУЭ Къазий.

А БЗЭМ (адыгэбзэм) и макъ зэхэлъыкIэр апхуэдизкIэ телъыджэщ, пльыфабэщи, жьыбгъэ фийр, пщIащэ пылъэльыжьам и ныбжьщхьэр, псы уэрым и макъыр, щIым и бзэрклэр, псым хэпъ мывжэр зэрызэнтIэур, гу кьеуэкIэм и дауыщр, къуалэбзум я уэрэдыр, нэгъуэщI куэди зэхьбох абы ущыщIэдзIыкIэ. Апхуэдэ макъамэ зэщIэжьуэр жыпсэрыбГурыIуэнур зыщ: адыгэхэм я бзэр нэщIысащ дунейм и къэхъугъэ псори кьрипIуэну. Аращ ар кьызэрымыкIуэу зыгъэдэжьри.

ТРУБЕЦКОЙ Николай.

Публицист, зэдзэкIакIуэ Мырзэкъан Суфян

ТхакIуэ КIуантIэ Iэзид

УсакIуэ Къэжэр Петр

ТхакIуэ, публицист Кхъуэлуфэ Хьэчим

УсакIуэ Соиэ Абдулчэрим

ТхакIуэ Гъэунэ Борис

УщыIэхукIи, адыгэр псэунщ 60

ДыщэкIым и дерсхэр

● Щапхъэ

ДыщэкI Марие

Ди анэдэлъхубзэр джыным, хъумэным, егъэфIекIуэным и гуащIэнхуэ, езыхьэлIэхэм ящыщ КъБР-м и цIыхубз егъэжакIуэ, гъэсакIуэ гумызагъэ, лэжьыгъэм и кIыхьэгъэпэщакIуэ Іэкіуэльакіуэ Дыщэкі Марие. Абы и Іуэху зехьэкIэ дахэмрэ хьэл-щэн екIуимрэ республикэм и егъэджакIуэхэм я дежкIэ щапхъэ нэсщ.

ЛЭШЫНКЪЕЙ дэт к урыт еджапIэр е хуэлIэныгъэкIэ кIыуэ ха нэужь, Марие пэщIэдзэ классхэм я егъэджакIуэ ІэщIагъэр Налшик дэт педучилищэм щыэзэригъаIуэтащ. И гъэсэн цIыкIуэхэм игури и псэри яритыну хьэзыру ар лэжьыгъэ ІэнатIэм щыпсрыуващ Лэшынкьей дэт курыт еджапIэм. Абы и дерсхэр гъэщIэгъэуну игъэпсыну фIэфIт, абы кьыдэкIуэуи езым и Іэзагъэми зэрыхитгъэ хуэ эным хущIэкъурт. Абы и зэфIэкIми нэхьри х эжуаш зэрылажьэм жьэдэуэрэ КЪБКъУ-ми тхыдэ-филологие факультетым и адыгэбзэ кьудамэм щыщеджа илъэсхэм. Абы лъандэрэ илъэс 30-м щIигъу дэкIащи, егъэджакIуэ гумызагъэр екъуIэныгъэ лъагэхэр зыIэригъэхьэу, щIэблэм щIэныгъэ яуу, гъэсэныгъэ екIу ябгъэдиль хьэу ещхьыри мэлажьэ.

Дыщэкіым и дерсхэм ящыщ дэтхэнэри утыкушхуэм щыбгъэгъанэ хъунущ. Абыхэм Марие кьыщегъэсэбэн еджакIуэхэм уэзрыдэлажьэ хьуну Іэмал псори. Апхуэдэхэщ зыхуэгъэпса ІуэхугъуэхэмкIэ зэхуэмыдэ урок зэIуахэхэр, зэхуэсхэр, адыгэбзэмрэ литературэмрэ ятеухуэу пшыхьхэр. Ахэр Марие ирегъэкIуэкI щIэщыгъуэ эу, нэгу зыужьу, гукъинэжу.

А егъэджакIуэ Іэкіуэльакіуэм и Іуэху зехьэкIэр зи нэгу щIэкIа, зэ нэхъ мыхъумри и дерс тыкIэм кIэлыплъа егъэджакIуэ ныбжьыщIэхэр нэхъ тегушхуауэ бгъэдохьэ пьэнкIэпсо мыхьэнэ зиIэ я кьалэн мытыншым: анэдэлъхубзэр щIэблэм фIыуэ егъэджын, ар хуиту яIурылту, иригупсысэу , я псэм хэлъу къэгъэтэджын. А Іуэхугъуэхэм хуолажьэ Марие кьиэзригъэпэща «Мастер класс» Щэрджэм куейпсо методикэ зэгуихьэныгъэр. ДыщэкIыр езым и зэфIэкIкIэ, и ІэзагъкIэ ядогуашэ зи лэжьыгъэр езыгъэфIэжIуэну хущIэкъу дэтхэнэми.

Апхуэдэ лэжьыгъэ зэтеувэжIэ дахэм пщIэрэ нэмысрэ кьыхуихьащ цIыхубзэ егъэджакIуэм. ДыщэкIым и гъэсэнхэр сыт щыгъуи жьдежьэу хэтщ куей, республикэ зэхьэзэхуэхэм ирагъэкIуэ. Абы и кIэлъыплъ еджакIуэ цIыкIуэм я ущияжьуэр, егъэджакIуэр, зэхэщIыкI куу зыбгъэдэлъ я нэхъыжьыфIыр щагъэукIыта.

Егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэхэм кьадэкIуэу, Марие щIэныгъэ-методикэ Іуэхугъуэхэри эффIех. Илъэс куэд льандэрэ ар хэтщ 5-11-нэ классхэм папщIэ адыгэбзэмрэ литературэмкIэ программэхэр зэхэзылъхьэ комиссэ щхьэхуэм, бзэмрэ литературэмрэ курыт школхэм нэхъыфIу щегъэджэныным хуэунэтIауэ кьыдэкI эрэджэ, методикэ тхылъхэм, пособие зэхуэмыдэхэм я рецензентщ. КьыщынэмысщIауэ, Дыщэкіыр КъБР-м Егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ и министерствэм и учебно-методикэ советым, министерствэми абы и куей кьудамэми я аттестацIэ комиссэхэм, «Си бзэ - си псэ, си дунейр» республикIэпсо зэпеуэм и кьэпщыгакIуэ гупым хэтщ. Мыбдежьым кьыжьыIапхъэщ а зэхьэзэхуэ щIэрыIуэм япэу хьыхьахэм икIи нобэр кьыздэсым абы жьыджэру хэтхэм Марие зэращыщыр.

Ди республикэм и егъэджакIуэ нэхъыфI дыдэхэм ящыщ Дыщэкіыр. Абы иджырэ зэ щыхьэт теухуауэ «ЕгъэджакIэгъэ лъапкъ проектым ипкъ иткIэ 2007 гъэм екIуэкIа урысейпсо зэпеуэм пашэ щыхьуахэм абы и цIэр зэрыхэтыр. А текIуэныгъэм Марие кьыхуихьар сом минн 100 хьу саугъэт кьудейкъым, атIэ ар пщIэшхуэщ, лыитэныгъэ лъагэщ езым и дежкIи, кьызыдэкIа, щыIажьэ жьыпэм и дежкIи, щагъхьэ гъуэзэджэщ икIи гъуэгугъэльагъуэщ адыгэбзэмрэ литературэмрэ курыт школхэм щезыгъэдж егъэджакIуэ ныбжьыщIэхэм я дежкIи.

Хуэфащэ дыдэу кьыхуащIа щыхь лъаг эм дэщIэращIэу, псэемыблэжу зыпэрыт егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ кьалэным дефIакIуэу, и зэфIэкIымрэ Іэзагъымрэ адэжи хэхъуэу псэуну ди гуапэщ. Адыгэ лъэпкъым, республикэм ифI кьызыпэщкIуэн Іуэхугъуэфхэм я зэхэуфIакIуэ, жэрдэмщIакIуэ щIыхь щыпкъэм ящыкIэ дыщогуть.

ТхакIуэ, усакIуэ, драматург IутIыж Борис Къуней и къуэр 1940 гъэм Шэрдж районым хыхьэ Зэрэгъыж кьуажэм мэкъумэщыщIэ унагуэм къыщыдэхащ. Балигъым Іэм иувэху и гъэ щIэр кьуажэм щигъэкIуащ, абы курыт еджапIэр екъуIэныгъэкIэ кьыщиухащ.

КЪУАЖЭ еджапIэр кьиуха нэужь, IутIыжым илъэсищкIэ дээм кьулыкьу щиIащ. 1963 гъэм кьыщыщIэдзауэ 1968 гъэ пщIондэ Къэбэрдей-Балъкъэр университетым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и кьудамэм щеджащ. Университетыр кьызэриухуэу, Борис Къэбэрдей-Балъкъэр щIэныгъэ къэхутакIуэ институтым адыгэбзэмкIэ щыIэ къудамэм лэжьэн щыщIидзащ, икIи илъэс 22-кIэ пщIэ зыхуащI щIэныгъэлIу абы щыIащ. А зэманым къриубыдэу IутIыжым къиухащ Куржы лъахэм ЩIэныгъэхэмкIэ я Академием хыхьэу Бзэ щIэныгъэхэмкIэ институту Тбилиси дэтым и аспирантурэр. А институт дыдэм абы утыку кьыщрилъхьащ адыгэбзэм и Іыхьэ нэхъ гугъуэхэм ящыщ зым теухуа дисертацIэр икIи кьыфIащащ бзэ щIэныгъэхэмкIэ кандидат цIэр. Адыгэбзэм ехьэлIауэ абы кьыдигъэкIащ монографие, сборник щхьэхуэхэмрэ журналхэмрэ, тхыгъэ куэд кьытригъэдзащ, псалъалъэ зэмылIэужьыгъуэхэр зэхэлъхьэным и гуащIи щIэныгъи ирихьэлIащ.

КъыкIэлъыкIуэ илъэсхэм Борис егъэджакIуэхэм я щIэныгъэм щыхагъахьуэу Налшык дэт институтым лъэпкъыбзэхэмрэ лъэпкъ литературэхэмкIэ и кафедрэм и унафэщIу лэжьащ.

Зыпэрыува лэжьыгъэщIэм хъарэныэу зэхэгъэкъуедийуэ, абы и ІэнатIэр имыхьэжу хьуакъым: IутIыжыр 1991 гъэм зэдзэрэмуэ хащ «Іуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхьыщхьэу икIи мы зэманым абы а кьалэн мытынышыр егъэзащIэ.

1982 гъэ лъандэрэ IутIыжыр хэтщ ТхакIуэхэм я союзым, абы тхылъ зыбжанэ кьыдигъэкIащ. Ар нэхъ дзэныхьэхыр, нэхьыбэу зыхэлIэжьыхьыр дьэпкъ драматургирщ, абы и кьалэн мым кьыщIэкIащ пьесэ куэд. Драматургым и пьесэхэр щагъэуващ Адыгейми, Къэрэшей-Щэрджэсми, Дагьыстэнми. «Тыргъэтауэ» драмэр Москва щагъэлъэгъуащ, хьэрыпыбзэкIэ зэрадэкIри Щам тхылъу кьыщыдагъэкIащ икIи щагъэлъэгъуащ, «Дамелей» пьесэр Истамбыл (Тырку Республикэ) щагъэуващ.

Драматургием нэхь дихьэх икIи хэлэжьыхь пэтми, IутIыжыр хъарзынэу хозагъэ литературэм и адрей жанр лIэужьыгъуэхэми. Абы итхащ усэ хэмрэ рассказхэмрэ, литературэм, гъащIэм и Іуэхугъуэ зэхуэмыдэхэм ятеухуа тхыгъэ щхьэхуэхэр. IутIыжым сабийхэми балигъхэми яхуитхащ усэхэмрэ рассказхэмрэ. Ар ящыщщ проузу усэ тхыным и зэхэублакIуэ адыгэ тхакIуэхэм, нэгъуэщI жанрхэми я зэхэублакIуэщ.

Борис и къалэмыпэ кьыщIэкIащ радиомрэ телевиденэмрэ папщIэ итха сценарийхэри. Жанр зэхуэмыдэхэм зыкъызэрыщигъэльагъуэм и щапхъэщ абы и поэмэхэр, сатирэ, гушыIэ рассказхэр, нэгъуэщIхэри.

Льэпкъ щэнхабзэм, литературэм, бзэм теухуауэ илъэ IуэхугъуэфIхэм кьадэкIуэу, Борис зыкъыгъэльэгъуащ зэдзэкIакIуэ Іэ ззу. Абы зэридзэкIащ пьесэ зыбжанэ.

Нобэ IутIыж Борис зи литературэ зэфIэкIым псори щыгъуазэ усакIуэщ, тхакIуэщ, драматургщ.

Абы кьыдэкIуэу, ар сурэтыщI Іэзэщ, скульптор Іэкіуэльакіуэщ.

IутIыж Борис КъБР-м и цIыхубз тхакIуэщ, Урысей Федерацэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэщ.

ЩIэныгъэлI, литературовед БакIуу Хьандэрий

Апхуэдэщ IутIыжыр

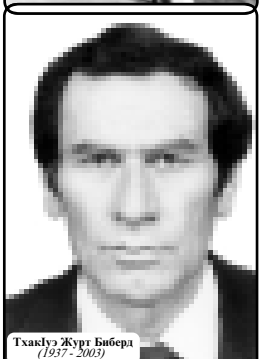
ТхакIуэ Журт Биберд (1937 - 2003)

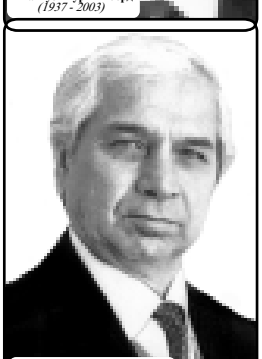
ТхакIуэ Къагъырмэс Борис

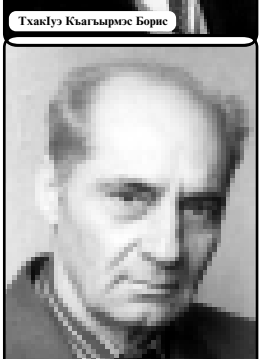
ТхакIуэ, критик, эдэбкIакIуэ Къэрмокъуэ Хьэмид

Илъэс тIощIым щIигъуауэ

Іуащхьэмахуэ куейр ди щыналъэм и щIыпIэ нэхъ дахэхэм ящыщщ. Абы и теплъэ уардэм хуокIуэпс и цIыхуэхэм яхэль псэ хьэлэлагъыр, лэжьыгъэм хуэIэ гумызагъыр, пэжагъыр. Апхуэдэщ Жэмыхъуэ Раисэ. 1986 гъэм КъБКъУ-м и адыгэ кьудамэр екъуIэныгъэкIэ къэзыуха бзылъхугъэр, кьыхиха ІэщIагъэм зы махуи хущIемыгъуэжауэ, илъэс 20-м щIигъуауэ Іуащхьэмахуэ кьалэм дэт школ №6-м адыгэбзэмрэ литературэмкIэ щегъаджэ.

А ЗЭМАНЫМ кьриубыдэу Жэмыхъуэр зыпэрыт ІэнатIэр игугъэрыкIуэ. Раисэрэ иригъаджэхэмрэ жьыджэру хэтщ школым, кьалэм, куейм, республикэм щекIуэкI жылагъуэ Іуэхугъуэхэм, зэхьэзэхуэхэм, гъэльэгъуэныгъэхэм. «Си бзэ - си псэ, си дунейр» республикIэ зэпеуэм и утыку зэфIэкI льагэ мызэ-мытIэу щигъэлъэгъуащ егъэджакIуэ гумызагъэм. «Егъэджэныгъэм щIэ ехьэулIэныгъэхэм, щIэблэр гъэсэным хуищI хэлъхьэныгъэшхуэм папщIэ» ынэтIныгъэмкIэ Раисэ пашэ хьуауэ щытащ.

Егъэджакіуэ Іэкіуэльакіуэм и Іуэху зехьэкIэр гъэщIэгъуэн ящыхъуащ куэдым. Абы кIэлъыплъащ Творческэ педагогикэмкIэ Урысей Академием и кьудамэм и ІэщIагъэлIэкIэр. 2002 гъэм абы и зи чэзу зэIущIэхэм ящыщ зым Жэмыхъуэр ирагъэблагъауэ щытащ. Зи Іуэху еплъыкIэхэмкIэ академикэм ядэгугъэ щха адыгэ бзылъхугъэр а Академием и член-корреспондент хъуащ, «ЕджапIэмрэ унагъуэмрэ» кьудамэм щекIуэкI кьэхутэныгъэхэм жьджэру холажьэхьэ. Апхуэдэ Іуэхугъуэхэм кьыпэкIуэу иджыблагъэ Жэмыхъуэм Академием и унафэщI Рувинкэм и Іэ зыщIэлъ ЩIыхь тхылъ кьыхуагъэфэщащ.

Жэмыхъуэр я щапхъэщ Іуащхьэмахуэ куейм и егъэджакIуэ куэдым. Ар а щыпIэм адыгэбзэрэ литературэрэ щезыгъэдж Іэщ Іагъэлlхэм я методикэ зэгухьэныгъэм и унафэщIщ. Адыгэбзэм и пщIэр нэхъри къэIэтыным сыт щыгъуи хущIокъу егъэджакIуэр. Илъэс зыбжанэ хъуауэ ар щолажьэ Іуащхьэмахуэ куейм кьыщыдэкI «Эльбрусские новости» газетми, адыгэбзэкIэ абы и напкIуэцIыр игъэхьэзыру. Апхуэдэу Раисэ щIэх-щIэхьурэ кьыщIопсалъэ Къэбэрдей-Балъкъэр телевиденэмрэ радиомрэ, лъэпкъ Іуэхур, егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэр утыку кьрильхьэу.

Дадэ Суфадин

КIЫЩОКЪУЭ Алим

Гъэугукъе жьапIэ

«Адыгэбзэр сыт щIэддэкынур,
Зыдыныэсыр Кьалэкьыхырщ», -
Ар ауану Іэдэхэм жаIэр,
Мышыу псальэм тIэкIу хэчыхь у.
ЩыэзэхэхIэ сэ а псальэр
А гушыIэр сигу темыхуэ.
Станцым нэскIэ унигъэсмэ,
Ар бзэм дежкIэ уфIэмащIэ?
Бзэр шу льагъуэм хузогъадэ,
Бгъуэзу щытми, станцым нос.
Унэсакъэ - гущI гъэуэшхуэм
КьыщIиппэплъэу тетыр поездщ.
Уи гъэугуанэр жьыжьэу щытрэ
УкIуфынум кьыумыгъаазэ у -
Шым епсыхи кIуэ мафIэгукIэ,
Тетщ а гъэугум ващуфI мази.
Сэ шу льагъуэр зэпызмычу,
ГущI гъэугушхуэм сытекьакъым,
Адыгэбзэр зэзмыгъащIэу,
Урысыбзэр сщIэн слъэкIакъым.
Іуащхьэмахуэ тепль уэс кьабзэ у,
Сянэм и бзэр сэри сфIэфIт!
Си буквэрыр зэIусхауэ
Сыкъеджамэ, махуэр у эфIт.
Ноби школым кIуэм а тхыльыр
Я блэгущIэм цIыкIуэм щIэльщ,
Урысыбзэм и гъэугушхуэм
Ныгтехьэну я гум хэльщ.
Адыгэбзэр, хэт фIэгугъуми,
Ещхьщ, си дежкIэ псыIэрышэм.
Ар уэрэду зэхъэзохыр,
Кьурши губгъ уи кьыдэушэу.
Хэт ухуеймы сыкьыдожэ,
Іэдэжэм япэ сэ сищащ.
Адыгэбзэу си щы Іэсэм
Шы тесыкIэ сигъэщIащ.
Ар си гъуэгум и кьежьапIэщ,
Ар си дамэщ, ар си напщIэщ,
Ар сымыщIэу щытыгъатэм,
КIэщI дыдэнут сэ си гъащIэр.
Сянэм и бзэу си нэм хуэсхь,
Уэ кьыптехуэ зр схуокIуэ удын.
Гъуэгу тетыныр сэ щызэхкIэ,
Уи Іэр сIыгъыу сыухынщ.

БЕМЫРЗЭ Мухьэдин

Адыгэбзэ

Си гъатхэ дыгъэ ящхьэмыхьэж,
Си гукъыдэж, си гурыфIыгъуэ,
Дунейр уэрынщэм - ныбгъуэхэшт,
УзиIэу зыми семыфIыгъ уэ.
УзиIэу зыми семыиж -
АбыкIи, си бзэ, уэрщ си щапхъэр:
Сэ уи беягькIи сыбеижщ.
Адрейхэм сщIэнуи сыхуопабгъэр.
Уэрынщэм гъащIэр шхын мышут,
И Іэфи фIэIуи зыхэзмыщIэу,
Мо дыгъэ кьепсыр щхьэкIуэ шут,
Абдж кьызэрыкIуэт вагъуэ мыщIэр.
Жызыбэ щыIэщ псальэгъэхуэ
Уэ кьэбгъэщIэнур кьэбгъэщIауэ,
И псальэ кIапсэр зэрихьэху
УфIэмыIуэхуу, кьопэбжьауэу.
Сэ зы бакьикъи семыдэIу
Абы я псальэ мыжьэ-мывэм.
Кьуршыпс ежхьыр хузщIкъым дэгу
Абы зыгуэрым хидза мывэм.
Псыр тожри мывэхэр кьонэж,
Гъуэгу зэрытехьэрэ и псынэр
ЗэринэкIар абы гъунэжщ
Мывэ пкIэльейрэ щхьэдэхьапIэу.
Си адыгэбзэ, уэ ульщIэ,
Зи зэманыгъуэу угурыхуэщ,
ЦIыхугу дэтхэнэрэ кьотIэщI,
Уэ ущагъабзэкIэ Іэрыхуэ зу.
Зэм, си бзэ, уохьри уэ жьгъыр у,
Адыгэ пшынэу уобзэрабзэ.
Зэм кьызэкъуохри уи кьарур,
ХеящIэ джатэу ар уогъабзэ.
Анэ быдзышэу уэ уIэфIщ,
Ущыщхьэщыскlэ сабий гущэм,
Гухэпь уэрэди жыбоIэф,
ЗэригъэззэкIыу пщащэ гущIэр.
Уэ уафIэжьгъейми къэбгъэщIащ
Зэрыдунейуэ зэдж «Нартхэр».
Гъэ минэр, си бзэ, уэ бгъэщIащ,
Иджыри машIэкъым уи натIэр...
Си льэпкъым щIэблэ кьыщIэхъуам
Насып вагъуэбэу ужьыхэпсэу
Я нэхъ тхьэмыщкIэ ар щыхъуам,
УреIэ уэ, си адыгэбзэ!

БАЛЪКЪЭР Фо усэт

АНЭДЭЛЪХУБЗЭ

Си кьалэмым кьоплыр тетрадь напэр,
Сэри сызыпэплъэр а щIэдзапIэрщ.
Си щхьэм стхьинуэр щопэкIуэр Іуву,
Зыр зым ипэм жэрэ кьысфIнуэзу.
Уэращ нобэ кьалэмыр щIэгъабзэр,
Схуумэну уи щыхь, си анэдэлъхубзэ!
Куущ уи пэжыр, си адыгэ псальэ,
СиIэри уэращ сэ гъащIэ пщалъэу.

Адыгэ жьэгум и дэп мыужьхьхуэ
УкьоГуэгурыкIуэ адыгэбзэр.
Уэ анэ пуапэм и макъ зэикI мыухуэ
Дэ гъащIэу диIэм утхуоубзэрабзэ.
Си сабий цIыкIуэм урадыхьэщхьэ
макьщ уэ,
ЗэгуэкIуантIым урауэрэд дахэщ.
Уэ ди Хэку льапIэм уриIэщ нэщэнэу.
Хамэм уэращ псом япэу и нэм фIэнэр.
Уэ мо кIурш псынэм укьыдоIущащэ,
Мо жэнэт бзухэм уадоубзэрабзэр.
Кьыщоiу я щыгухэм уэ уи макь
дахащэр

Ди бгъжьхэм, губгъуэхэм,
Ди гуэл щхьуантIэ кьабзэм.
Іущыгъэу льэпкъым пIэм урижылэщ.
Гъуэгу анэ те тхэм гъуэмылэу уздащтэ.
АдыгэлI Іущхэм льапIэу уаIыгъ уэ,
Бийм я нэхъ бзаджэр уи бзэмкIэ
догъащтэ.

Ди льэкIыныгъэм имыIэ гъунапкъэ -
Адыгэ усэр бзуухэ дрэм итщ.
УэлIэщ сэри уэ синыб жьэгу льапIэу, -
Пу здэу охуэпэжа дунейм темыт.
УпсэУ уэ ку эдрэ!
Уэрщ льэпкъым и льабжьэр!
УпсэУ уэ ку эдрэ!
Дэ дыбдэпсэунщ!
УдигуфIэгу эщ,
Уэ уиIэщ надбзэу.
Унсу!
Упсэумэ, ди льэпкъри псэунщ!

БЕШТОКЪУЭ Хьэбас

* * *

Бзэр тIэщIэкIмэ, дыльэпкъкъым.
Акьыл ин ухуэмэй
КьыбгурыIуэу а тIэкIур
Утетыну дунейм.
Бзэм и макъхэм ди тхыдэр,
Ди льыр, ди псэр хэпщащ.
Бзэр тхъумэну зымыдэр
Ди биям кьагъэщIащ.
Бзэр тIэщIэкIмэ, досыкIыр,
ТIэщIэкIари дрикъунт.
КIуа лIэщIыгъуэм лъыкIпсыкIым
Хипщэжар сыт хьужьыр.
Бзэр тIэщIэкIмэ, докIуэдыр.
Льы зыщIэтыр фысакъ.
Псы зыщIэтыр текIуэту,
ВгъэIу бзэ хуабэм и макъ.

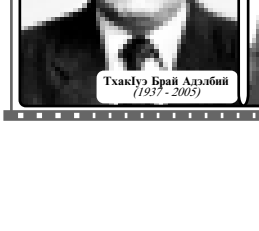
ТхакIуэ Брай Адэлбий (1937 - 2005)

УсакIуэ Бештокъуэ Хьэбас

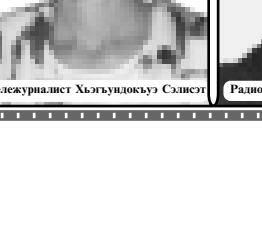
Тележурналист Хьэгъундокьуэ Сэлисэт

Радиожурналист Тэтрокъуэ Астемыр

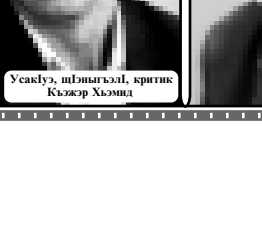
УсакIуэ, щIэныгъэлI, критик Къэжэр Хьэмид

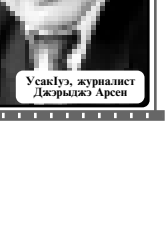
УсакIуэ, журналист Джэрыджэ Арсен

Сыт щыгъуи пэрыт

КъБР-м и Парламентым ЕгъэджэныгъэмкIэ, щIэныгъэмкIэ, узынщагъэр хьэмэрыкIэ и комитетым и унафэщым и къуэдзэ, жылагъуэ лэжьакIуэ икIи политик щIэрыIуэ, педагогикэ щIэныгъэхэм я кандидат Дадэ Суфадин и дуней тетыкIэкIэ адрейхэм кьахэзыгъэщIыхьэхуэ хьэл нэщ: ар есакъым кьыкIэрыхьэхуэм яхэту икIи сыт хуэдэ кьаIэн зэфIихьи хуеиуэ гъащIэм щрихьэлIаричь, зыми иорэтэуакьым ар утыку кьыхуауэ е зыгуэркIэ хутыкьауэ.

СУФАДИН 1951 гъэм щэкIуэгъуэм и 27-м Болэтэй кьуажэм кьыщалъхуащ. Курыт еджапIэр Дадэм екъуIэныгъэкIэ кьиухащ. ЩIэныгъэм хуэнэхуэнщэ щалэщIэм и еджэным щыпищащ КъБКъУм и тхыдэ-филологие факультетым и адыгэбзэ кьудамэм. Іэщагъэ зригъэгъуэту дзэ кьулыкьуэр щIыхь пылъу иригъэкIа нэужь, Суфадин щалъхуа кьуажэм игъэзащIэщ гъэджакIуэу. Пэрыту щыту еса ІэщагъэлI ныбжьыщIэр зэман кIэщIым кьриубыдэу егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэм хуэIэжьэ хьуащ. Жьыджэру зи кьалэнхэр зэфIэвых, адэжь зэманрэ лэжьыгъэмрэ пщIэ зыхуащI егъэджакIуэр школ унафэщым егъэджэныгъэмкIэ и кьуэдзэ, нужьыкIэ унафэщI мэкъу.

ЗэфIэкIыу иIэр абы иригъэIащ зи пашэ Іуэхущапсэр Тэрч куейм щыпэрыт щыным. Лэжьыгъэм хуэнэхуэ зэрыхьуэнщэ щалэщIэм и еджэным щыпищащ КъБКъУм и тхыдэ-филологие факультетым. Дэтхэнэ текIуэныгъэри гъэнщIагъ Суфадин ар зи унафэщI егъэджакIуэ гупымрэ я гуащIэ-дэкI кьыщэрымыкIуэкIэ. Дадэр зи унафэщIу щыта курыт еджапIэхэу Болэтэй, Хьэпщей, Новый Хьэпщей кьуажэхэм дэтхэм ноби яту ныкьуэхэмкIэ щIэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэм и адыгэбзэ кьудамэм. Іэщагъэ зригъэгъуэту дзэ кьулыкьуэр щIыхь пылъу иригъэкIа нэужь, Суфадин щалъхуа кьуажэм игъэзащIэщ гъэджакIуэу. Пэрыту щыту еса ІэщагъэлI ныбжьыщIэр зэман кIэщIым кьриубыдэу егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэм хуэIэжьэ хьуащ. Жьыджэру зи кьалэнхэр зэфIэвых, адэжь зэманрэ лэжьыгъэмрэ пщIэ зыхуащI егъэджакIуэр школ унафэщым егъэджэныгъэмкIэ и кьуэдзэ, нужьыкIэ унафэщI мэкъу.

ЗэфIэкIыу иIэр абы иригъэIащ зи пашэ Іуэхущапсэр Тэрч куейм щыпэрыт щыным. Лэжьыгъэм хуэнэхуэ зэрыхьуэнщэ щалэщIэм и еджэным щыпищащ КъБКъУм и тхыдэ-филологие факультетым. Дэтхэнэ текIуэныгъэри гъэнщIагъ Суфадин ар зи унафэщI егъэджакIуэ гупымрэ я гуащIэ-дэкI кьыщэрымыкIуэкIэ. Дадэр зи унафэщIу щыта курыт еджапIэхэу Болэтэй, Хьэпщей, Новый Хьэпщей кьуажэхэм дэтхэм ноби яту ныкьуэхэмкIэ щIэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэм и адыгэбзэ кьудамэм. Іэщагъэ зригъэгъуэту дзэ кьулыкьуэр щIыхь пылъу иригъэкIа нэужь, Суфадин щалъхуа кьуажэм игъэзащIэщ гъэджакIуэу. Пэрыту щыту еса ІэщагъэлI ныбжьыщIэр зэман кIэщIым кьриубыдэу егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэм хуэIэжьэ хьуащ. Жьыджэру зи кьалэнхэр зэфIэвых, адэжь зэманрэ лэжьыгъэмрэ пщIэ зыхуащI егъэджакIуэр школ унафэщым егъэджэныгъэмкIэ и кьуэдзэ, нужьыкIэ унафэщI мэкъу.

Зэфэхьысыжьхэр зэрагъэуцуагъэхэм ящыщ зым Суфадин ар ящыщ зым теуха дисертацIэр икIи ар щыщ зым и кандидат цIэр. Адыгэбзэм ехьэлIауэ абы кьыдигъэкIащ монографие, сборник щхьэхуэхэмрэ журналхэмрэ, тхыгъэ куэд кьытригъэдзащ, псалъалъэ зэмылIэужьыгъуэхэр зэхэлъхьэным и гуащIи щIэныгъи ирихьэлIащ.

КъыкIэлъыкIуэ илъэсхэм Борис егъэджакIуэхэм я щIэныгъэм щыхагъахьуэу Налшык дэт институтым лъэпкъыбзэхэмрэ лъэпкъ литературэхэмкIэ и кафедрэм и унафэщIу лэжьащ.

Зыпэрыува лэжьыгъэщIэм хъарэныэу зэхэгъэкъуедийуэ, абы и ІэнатIэр имыхьэжу хьуакъым: IутIыжыр 1991 гъэм зэдзэрэмуэ хащ «Іуащхьэмахуэ» журналым и редактор нэхьыщхьэу икIи мы зэманым абы а кьалэн мытынышыр егъэзащIэ.

1982 гъэ лъандэрэ IутIыжыр хэтщ ТхакIуэхэм я союзым, абы тхылъ зыбжанэ кьыдигъэкIащ. Ар нэхъ дзэныхьэхыр, нэхьыбэу зыхэлIэжьыхьыр дьэпкъ драматургирщ, абы и кьалэн мым кьыщIэкIащ пьесэ куэд. Драматургым и пьесэхэр щагъэуващ Адыгейми, Къэрэшей-Щэрджэсми, Дагьыстэнми. «Тыргъэтауэ» драмэр Москва щагъэлъэгъуащ, хьэрыпыбзэкIэ зэрадэкIри Щам тхылъу кьыщыдагъэкIащ икIи щагъэлъэгъуащ, «Дамелей» пьесэр Истамбыл (Тырку Республикэ) щагъэуващ.

Драматургием нэхь дихьэх икIи хэлэжьыхь пэтми, IутIыжыр хъарзынэу хозагъэ литературэм и адрей жанр лIэужьыгъуэхэми. Абы итхащ усэхэмрэ рассказхэмрэ, литературэм, гъащIэм и Іуэхугъуэ зэхуэмыдэхэм ятеухуа тхыгъэ щхьэхуэхэр. IутIыжым сабийхэми балигъхэми яхуитхащ усэхэмрэ рассказхэмрэ. Ар ящыщщ проузу усэ тхыным и зэхэублакIуэ адыгэ тхакIуэхэм, нэгъуэщI жанрхэми я зэхэублакIуэщ.

Борис и къалэмыпэ кьыщIэкIащ радиомрэ телевиденэмрэ папщIэ итха сценарийхэри. Жанр зэхуэмыдэхэм зыкъызэрыщигъэльагъуэм и щапхъэщ абы и поэмэхэр, сатирэ, гушыIэ рассказхэр, нэгъуэщIхэри.

Льэпкъ щэнхабзэм, литературэм, бзэм теухуауэ илъэ IуэхугъуэфIхэм кьадэкIуэу, Борис зыкъыгъэльэгъуащ зэдзэкIакIуэ Іэ ззу. Абы зэридзэкIащ пьесэ зыбжанэ.

Нобэ IутIыж Борис зи литературэ зэфIэкIым псори щыгъуазэ усакIуэщ, тхакIуэщ, драматургщ.

Абы кьыдэкIуэу, ар сурэтыщI Іэзэщ, скульптор Іэкіуэльакіуэщ.

IутIыж Борис КъБР-м и цIыхубз тхакIуэщ, Урысей Федерацэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэщ.

● Тхыдэ

Псом нэхърэ нэхъыщхьэ

ЯПЭ БИБЛИОТЕКЭХЭР Къэбэрдей-Балъкъэрым къызэрыщыкIуагъэр зэманыфIи дэкIащ, абы лъандэрэ ди гъащIэми зэхъуэкIыныгъэ инхэр къыщыхъащ. Ауэ иджыри къызэдэсыи ди библиотекэхэм я тхылъэр джауэ, тхауэ щыткIыми, ахэр зэфIэуува зыщрихьащ, зэрызаужьа лъэхъэнэхэр къыщыхъэщIэкъуа тхыгъэ пыухыкIаи щыIэхьми. Пэжщ, 1971 гъэм Дозорец С. М. урысыбзэкIэ Налшык къыщыдигъэкIауэ щытащ «Из истории библиотечного дела в Кабардино-Балкарии» зыфIища тхылъ щыкIыр, газетхэмрэ щэнхабзэмкIэ щыIэ сборникхэмрэ тхыгъэ зыбжанэ тетащ. Ауэ кIыхьэгъащIыпхъэщ мы лъэхъэнэми библиотекэхэм гулыытэщхэу зэрамыгъуэтыр.

Апхуэдэ щытыкIэм кIыхьэкIащ библиотекэ Iэхэуми ди республикэм зэрыщыужьэм теухуа щIэныгъэ тхыгъэхэм нобэ дыдэзэрыщыщIр. Дэ дызэрелъымкIэ, гулъытэ нэхъыбэ зыхуэщIын хуейхэм ящыщ зыщI библиотекэ лэжьакIуэхэм ябгъэдэлъ щIэныгъэхэр. Псом зэращIэщи, сыт хуэдэ Iэнатlэри ехъулIэныгъэ иIэу ипэкIэ зыгъэкIуатэр абы бгъэдэт Iэщlагъэлъым и зэфIэкIыщ. Къэбэрдей-Балъкъэр библиотекэм ущыщлъэкIи папщIэ щIэныгъэшхэу ухуэмейуэ, ауэ апхуэдэ еплъыкIэр зэрыщыуагъэр НIыуэ мэхъу ди библиотекэхэм къакIуа гъэугуанэ кIыхьым ущыриплъэжкIэ.

Архивхэм щIэлъ тхыгъэхэр щыхьэт зэрытехъэмкIэ, блэкIа пIэщIыгъуэм и 20 гъэхэм къэратым куэду къыщыдэхуащ библиотекэхэмрэ тхылъ щеджэ унэхэмрэ. Абы къыдэкIуэуи ди пIьахэм зыщиужьат Iуэхуэ. Дызытепсэлтыхь Iуэхуущапlэхэр дэIэпыкIуэгъу хъурт щIыхьэм щIэныгъэ зэгъэгъуэтыныкIэ. Ауэ ахэр зыхуеину псомкIэ хуэщIатэкъым, тхылъхэр щIпхъэмэ мыхъун пэшхэм щаIыгът, фонд къызэрыIэзрагъэпэщын, лэжьакIуэхэм улахуэу иратын мыльку яIэтэхъым. Апхуэдэу щыт пэтми, щIыпIэ унафэщIэхэр хуIуэ, къурт адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ ящыщ Iэщlагъэлъэгъуэхэзырыным, къагурыIуэрт Къэбэрдей-Балъкъэрым библиотекэ Iуэхум зыщыужьыныр абыхэм куэдкIэ зэрелъытар.

Библиотекэ лэжьакIуэхэр IэхъэзэырымкIэ ипэ плъэбакъуэу щытащ 1921 гъэм бадзэуэгъуэ мазэм Налшык къыщызIуаха курс кIэщIкIэр. Ар зэрыщIам нэмыщI, курсым екIуэлIа щIыхьэм и бжыгъэм, ахэр зэрыграгъэджа щIыкIэм, езыгъэджахэм техуауэ архивым ия тхыгъэ щыдгъэтащхьэм.

1924 гъэм ирихьэлIэу ди пIьахэм республикэпсо библиотекэхэр район библиотекэу пIлIырэ щыIэт, а псоми зэхэту щыплакъэр щIыхуибIт, щIэныгъэ зиIэ-хэр щIыхуит кIудейт. А гъэ дыдэм кIыхь зэрагъэпэщауэ щытащ къуажэ, район библиотекэхэм щIылэжьыну IэщlагъэлIэхэр щагъэхьэзыр пIалъэкIэщI курсхэр. Абы щаджыкIэ а Iэнатlэр зэрарубыху методикэр, учет, отчетхэр зэрызэхалъхьэ щIыкIэхэр, библиотекэ фондым и кIыхьэгъэпэщыкIэр, пропагандэ лэжьыгъэр зэрыратрагъэжьыжьыр, нэгъуэщIыкIи. Къыхэгъэщыпхъэщ къуажэ библиотекэхэр я лэжьыгъэ мардэм ипкъ иту кIыхьэгъэпэщыныкIэ зи гугъу тщIы пIалъэкIэщI курсхэр сэбэпышхуэ зэрыхуагъэ, ауэ ахэр пIалъэщакъым IэщlагъэлIэхэр гъэхъэзырыныкIэ щыIэ къалэн псоми. Абы къыхэкIи, а илъэс дыдэм и жэпуэгъуэ мазэм къызэрагъэпэщауэ щытащ библиотекэ Iэнатlэм епха зэгъэхьэныгъэ. Абы и пэщагъэхьхьэр къэрал Iэхъуцlапlэ псоми я библиотекэхэм я Iэхъуцlафэхэр иунэтIыну, методикэ лэжьыгъэхэр иригъэкIуэкIыну, IэщlагъэлIэхэр игъэзекIуэну. Хэгъэхэныгъэм и ящ пIьэбакъуэ хъуащ щIыналъэм щыIэ библиотекэ лэжьакIуэхэм я зэхуэс ин зэрызэхишар.

1925 - 1926 гъэхэм зэнэ-ёджапlэхэм адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ ящыщ ящI лэжьакIуэхэр яIэ хъуащ. 1929 гъэм ВКП(б)-м и ЦК-м библиотекэ лэжьыгъэр егъэфIэкIуэным теухуа и унафэм инкъ иткIэ, жылагъуэмрэ гъащIэмрэ я гъэпсыкIэ зыщIу и къэхъуащ библиотекэ IэщlагъэлIэхэр гъэхъэзырыныр, Iэнатlэр езыхьэкIэхэм я щIэныгъэр егъэфIэкIуэн хуей уэ. Илъэс нэхъ дэмыкIыщ, 1930 гъэм ВКП(б)-м и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым и бюром и Iэзэщlэ зэхэтащ. Абы щыхэпльащ щIыналъэм библиотекэ Iуэхум зэрызыщIужьым, гу зыльъата ныкъусаныгъэхэр гъэкIуэдыныкIэ унафэ пыухыкIахэр къыщащтащ. Апхуэдэт, пасэ лъэм папщIэ, къуажэ библиотекархэр щагъэхьэзыр мазищ курсхэр къызэгъэпэщыныр, Къэбэрдей-Балъкъэр педагогикэ техникумэм библиотекэ IэщlагъэлIэхэр щрагъаджэ къудамэ къыщызэIухыныр.

1932 гъэм областым щекIуэкIащ жылагъуэ Iуэхущlапlэ псори жыжьэру зыгъэтэ тхылъ-библиотекэ зэпхыгъэ. Абы иIэт библиотекэхэр мылъкуKIэ къызэгъэпэща зэрыхъун, тхылъ фондхэр зэрыхагъахъэхун Iэмалхэр щызэпкьрыха унэ-тIыныгъэ пыухыкIа. Абы иткIэ унафэу къащтащ цIыхубэ тхылъ еджапIэхэм папщIэ Iэщlагъэлъ тIощIрэ тхурэ, апхуэдизу дыдэ школ библиотекэхэм папщIэ ягъэхъэзырыну.

Хэку зауэшхуэм республикэм и цIыхубэ хозяйствэм къулейсызыгъэ инкъыхуихьащ. Абы ижь дыджыр къащIихуат библиотекэхэмри. НэмыщI зэрыхуарихъуэкIэмэ тхылъ фондым и нэхъыбэр ягъэсащ, я нэ къыфIэнэр ирашащ. Зауэ нэужым фондхэр щIэрыщIэу зыкъызгъэпэщыжьынир къыдагъэпсынщIэу, къэралым и щIыпIэ Iэджэм къикIыу тхылъ мелуан зыбжанэ ди библиотекэхэм къахэхкIуащ.

1948 гъэм ВКП(б)-м и ЦК-м «Къэбэрдей ВКП(б)-м и лэжьыгъэм теухуауэ» къыщIэ унафэм ныкъусаныгъэхэр щыщ адыгэ IэщlагъэлIэхэр республикэм зэрыщамыгъэхьэзырыр. Пэж дыдэу, библиотекэхэм квалификацие лъагэ зиIэ лэжьакIуэхэр кьемэщIыкIыр, адыгэхэм ящыщу библиотекэ щIэныгъэ нэхъыщхьэ е курыт иIэу зы цIыху щIылажьэртэкъым. Абы къыхэкIи, Республикэ библиотекэм хэту зи гугъу тщIы гъэзм мазис курсхэр, абы иужькIэ илъэс курсхэр щрагъэжьIуагъэ щытащ. Ахэр къызыхахэм ихэтащ иужькIэ библиотекэм илъэс куэдкIэ екъулIэныгъэ иIэу щылажьэ адыгэ цIыхубзхэр.

Библиотекэ системэм зэрыкъубгъуэм, тхылъ фондыр зэрыхэхъэуэм кьишащ лажьакIуэхэм я бжыгъэри нэхъыбэ хъуныр. Апхуэдэу, 1949 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым и библиотекэхэм щылажьэрт щIэныгъэ 111-рэ, зыгорэт Iэнатlэм кIэ щIэныгъэ нэхъыщхьэ 2-м, библиотекэм емыпха щIэныгъэ нэхъыщхьэ 6-м, библиотекэ курыт щIэныгъэ – 13-м, курыт е пэщIэдзэ щIэныгъэ – 90-м яIэт. Библиотекэ лэжьакIуэхэм я щIэныгъэр хэгъэхъэзыным гуащIэшхуэ ирихьэлIэрт Крупскэм и цIэр зезыхьэ республикэпсо (иджы Мэлбахъуэ Тимбор) библиотекэм курс хэр, практикумхэр, зэIуцIэ-семинархэр, нэгъуэщI зэхьыхьэ гъэщIэгъуэнхэр иригъэкIуэкIырт. Абыхэм кьыдэкIуэу библиотекархэм я нэхъыбэм техникумхэмрэ вузхэмрэ щеджэнымрэ лэжьыгъэмрэ зэдаухьу зэрыщIатари къыхэгъэщIипхъэщ.

1951 гъэм УСФСР-мэ КъАСС-мрэ я Министрэхэм я Советхэм "Район, хуитыныгъэ и Советхэм" зэрыгъэгъуэтауэ, ящI жэ библиотекэхэм я лэжьыгъэ щIэгъэбыдэным теухуауэ къызэдаущта унафэм и фIыгъэкIэ, библиотекэ лэжьакIуэхэр гъэхъэзырыныр щIэхъэбжащI, щIэблэм щэн дахэ яхэлъу кьыджкIуэтенымкIэ мыхьэнэ иIэщ Тэрч къалэмрэ Краснодарскэ жылагъэмрэ щылажьэ музыкальнэ еджапIэхэм. А IуэмкIи къыщыпсынащI **сабинйэ** 450-рэ. Мыбы къыщIигъэкIа гъэсэнхэм текIуэныгъэ къыщыдэхъ республикэм щекIуэкI зэхъэпэгъэхэм.

Сыт хуэдэ екъулIэныгъэри зэIыпытар Iэщlагъэлъэгъуэ. Мы зэманым Гъуазджэкмкl Кавказ Ищхъэрэ институтым, Саратов, Краснодар къалэхэм дэтеджапIэ къызыхьэхэм щIэсыщI ныбжьыщIэ 30. Абыхэм псомкIи Тэрч къуажэмкIи я лэжьакIуэ Iэнатlэхэр.

КIЭБЫШЭ Лиуэ.

● Гу зылъытапхъэ

МафIэс къишэнукъым

Мыгувэу 2008 гъэр кьихьэнущ. ИлъэсыщIэр щыдгъэльапIэкIэ псейхэр дгъэшIэрэщIэнущ, кIэртIофу уэздыгъэхэр, бенгал мафIэхэр пыдгъэнэнущ, хьэрэкIыгъэ щхьэжьеIуплъыкIэхэр дутIыпщынущ.

ПИРОТЕХНИКIэ Iэмэпсымэхэр тэмэму кьыщэрамыгъэсэбэпым, абыхэм я фIагъэр зэрымыщIагъуэм кьыщIехьыну илъэс ныкъ Къэбэрдей-Балъкъэрым мафIэс хэр къыщIохьу. Абыхэм щIыхуэхэм, къэралым мыльку хэщIыныгъэ кIыхьуахьэм и мызакъуэу, зэшинагъэм зэран хуэхъу фэбжь щыкIахьэ кIэхьу. Псом хуэмыдэу сабийхэм.

МафIэс къэмыгъэхъуным кIэпьлIпльпыныжмкI, Налшык къалэ къуадэм фигу кьеГъэжьыж и хъущIэхъуэ КъБР-м щыIэм дахь зрагъэз телефон зэрыщылажьэр. МафIэс шинагъуэ щыIэмэ е мафIэс къишэнкIэ зыхуэIуэ щыIэкIым.

Апхуэдэ Iэмэпсымэ зэмылIэужьыгъуэ куэд иджыпсту Налшык щыIэ къашэ, коммерческэхэр зэ щIыпIэхэм, бззэрхэм, къалэ уэрамхэм щащэ, ауэ щыхьукIи абыкIэ хунт зыщI тхылъхэр ямыIэу.

Хабзэм кьыззэригъэувымкIэ, ахэр щащэну хуитыр, мафIэс къэхъу хуэжьыгъэмэ, ар зэрагъэнывкIыр Iэмэпсымэхэмкlэ, мафIэм имыс гъуэгу сейфхэмкIэ кьыззэгъэпщэ тыкуэнэрщ.

Пиротехникэ Iэмэпсымэхэр кьыщIифщэхукIэ зыщIымыгъэгъупщэ абыхэм сертификат щыIуну зэрыхуейр. ФIагъым и дамыгъэр езы Iэмэпсымэм е ар зыкIуэ щыхьукIи, абы щыIэту тхылъэм тегъэуауэ щытын хуейщ. Тхылъэм кьыщыгъэльэгъуауэу щытын хуейщ кьызэрыгъэсэбэпыну хуейкIэ чэнджэщхэр, Iэмэпсымэм и пIальэр щикIыр.

Гу лыиф тэну дыхуейщ пиротехникэ Iэмэпсымэхэр бззэргъэльэгъэну махуэкъэм ипэ кьихуэ зу, къалэм щыпсэуэхэмрэ абы и хэщIэхэмрэ я ягу кьэдгъэжьыжыну дыхуейт пиротехникэ Iэмэпсымэхэр кьызэрагъэсэбэп хабзэхэр.

Пиротехникэ Iэмэпсымэхэр щIагъэнэ нэужькIэ хьуасхэр зэ жыжьэу зэбгрепхъ, абыхэм яхэтщ щискIэ градус 2000 нэблагъэкIэ кьэпIьхэр - а псоми мафIэс кьашэнкIэ зыхуэIуэ щыIэкIым.

Апхуэдэ Iэмэпсымэ зэмылIэужьыгъуэ куэд иджыпсту Налшык щыIэ къашэ, коммерческэхэр щыIэпIэхэм, бззэрхэм, къалэ уэрамхэм щащэ, ауэ щыхьукIи адыгэхэмрэ балъкъэрхэмрэ ящыщ ящI лэжьакIуэхэр яIэ хъуащ. 1929 гъэм ВКП(б)-м и ЦК-м библиотекэ лэжьыгъэр егъэфIэкIуэным теухуа и унафэм инкъ иткIэ, жылагъуэмрэ гъащIэмрэ я гъэпсыкIэ зыщIу и къэхъуащ библиотекэ IэщlагъэлIэхэр гъэхъэзырыныр, Iэнатlэр езыхьэкIэхэм я щIэныгъэр егъэфIэкIуэн хуей уэ. Илъэс нэхъ дэмыкIыщ, 1930 гъэм ВКП(б)-м и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым и бюром и Iэзэщlэ зэхэтащ. Абы щыхэпльащ щIыналъэм библиотекэ Iуэхум зэрызыщIужьым, гу зыльъата ныкъусаныгъэхэр гъэкIуэдыныкIэ унафэ пыухыкIахэр къыщащтащ. Апхуэдэт, пасэ лъэм папщIэ, къуажэ библиотекархэр щагъэхьэзыр мазищ курсхэр къызэгъэпэщыныр, Къэбэрдей-Балъкъэр педагогикэ техникумэм библиотекэ IэщlагъэлIэхэр щрагъаджэ къудамэ къыщызэIухыныр.

1932 гъэм областым щекIуэкIащ жылагъуэ Iуэхущlапlэ псори жыжьэру зыгъэтэ тхылъ-библиотекэ зепхыгъэ. Абы иIэт библиотекэхэр мылъкуKIэ къызэгъэпэща зэрыхъун, тхылъ фондхэр зэрыхагъахъэхун Iэмалхэр щызэпкьрыха унэ-тIыныгъэ пыухыкIа. Абы иткIэ унафэу къащтащ цIыхубэ тхылъ еджапIэхэм папщIэ Iэщlагъэлъ тIощIрэ тхурэ, апхуэдизу дыдэ школ библиотекэхэм папщIэ ягъэхъэзырыну.

Хэку зауэшхуэм республикэм и цIыхубэ хозяйствэм къулейсызыгъэ инкъыхуихьащ. Абы ижь дыджыр къащIихуат библиотекэхэмри. НэмыщI зэрыхуарихъуэкIэмэ тхылъ фондым и нэхъыбэр ягъэсащ, я нэ къыфIэнэр ирашащ. Зауэ нэужым фондхэр щIэрыщIэу зыкъызгъэпэщыжьынир къыдагъэпсынщIэу, къэралым и щIыпIэ Iэджэм къикIыу тхылъ мелуан зыбжанэ ди библиотекэхэм къахэхкIуащ.

1948 гъэм ВКП(б)-м и ЦК-м «Къэбэрдей ВКП(б)-м и лэжьыгъэм теухуауэ» къыщIэ унафэм ныкъусаныгъэхэр щыщ адыгэ IэщlагъэлIэхэр республикэм зэрыщамыгъэхьэзырыр. Пэж дыдэу, библиотекэхэм квалификацие лъагэ зиIэ лэжьакIуэхэр кьемэщIыкIыр, адыгэхэм ящыщу библиотекэ щIэныгъэ нэхъыщхьэ е курыт иIэу зы цIыху щIылажьэртэкъым. Абы къыхэкIи, Республикэ библиотекэм хэту зи гугъу тщIы гъэзм мазис курсхэр, абы иужькIэ илъэс курсхэр щрагъэжьIуагъэ щытащ. Ахэр къызыхахэм ихэтащ иужькIэ библиотекэм илъэс куэдкIэ екъулIэныгъэ иIэу щылажьэ адыгэ цIыхубзхэр.

Библиотекэ системэм зэрыкъубгъуэм, тхылъ фондыр зэрыхэхъэуэм кьишащ лажьакIуэхэм я бжыгъэри нэхъыбэ хъуныр. Апхуэдэу, 1949 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым и библиотекэхэм щылажьэрт щIэныгъэ 111-рэ, зыгорэт Iэнатlэм кIэ щIэныгъэ нэхъыщхьэ 2-м, библиотекэм емыпха щIэныгъэ нэхъыщхьэ 6-м, библиотекэ курыт щIэныгъэ – 13-м, курыт е пэщIэдзэ щIэныгъэ – 90-м яIэт. Библиотекэ лэжьакIуэхэм я щIэныгъэр хэгъэхъэзыным гуащIэшхуэ ирихьэлIэрт Крупскэм и цIэр зезыхьэ республикэпсо (иджы Мэлбахъуэ Тимбор) библиотекэм курс хэр, практикумхэр, зэIуцIэ-семинархэр, нэгъуэщI зэхьыхьэ гъэщIэгъуэнхэр иригъэкIуэкIырт. Абыхэм кьыдэкIуэу библиотекархэм я нэхъыбэм техникумхэмрэ вузхэмрэ щеджэнымрэ лэжьыгъэмрэ зэдаухьу зэрыщIатари къыхэгъэщIипхъэщ.

1951 гъэм УСФСР-мэ КъАСС-мрэ я Министрэхэм я Советхэм "Район, хуитыныгъэ и Советхэм" зэрыгъэгъуэтауэ, ящI жэ библиотекэхэм я лэжьыгъэ щIэгъэбыдэным теухуауэ къызэдаущта унафэм и фIыгъэкIэ, библиотекэ лэжьакIуэхэр гъэхъэзырыныр щIэхъэбжащI, щIэблэм щэн дахэ яхэлъу кьыджкIуэтенымкIэ мыхьэнэ иIэщ Тэрч къалэмрэ Краснодарскэ жылагъэмрэ щылажьэ музыкальнэ еджапIэхэм. А IуэмкIи къыщыпсынащI **сабинйэ** 450-рэ. Мыбы къыщIигъэкIа гъэсэнхэм текIуэныгъэ къыщыдэхъ республикэм щекIуэкI зэхъэпэгъэхэм.

Тэрч куейм мы зэманым кьуажэ клуб 17-м я Iуэхур зэтеубла щыхьащ.

Щэнхабзэм и къежьапIэ

Абыхэм кьэфакIуэми уэрэд жьIакIуэми, гуп 300 хуэдиз щыIэхэтщ. Ансамбль 6-м «цIыхуфэ» щIэ лъапIэр зэрахьэ. А гупхэм я дэтхэнэ зым зыхэпшIэу гъэсэнпIэу гъэжьыгъэр щыщIагъэхуэбжьащ.

ЩIэблэм щэн дахэ яхэлъу кьыджкIуэтенымкIэ мыхьэнэ иIэщ Тэрч къалэмрэ Краснодарскэ жылагъэмрэ щылажьэ музыкальнэ еджапIэхэм. А IуэмкIи къыщыпсынащI сабинйэ 450-рэ. Мыбы къыщIигъэкIа гъэсэнхэм текIуэныгъэ къыщыдэхъ республикэм щекIуэкI зэхъэпэгъэхэм.

ЗэрыхуэгъэфащэмкIэ, ВАЗ-2109 автомашинэ дыжьыныфэр Осетин уэрамым тету здэжьым, илъэс 14 зи ныбжь щIалэ цIыкIум жьэхэуащ, ар кьытехуа фэбжьым кьулакьым. А насыпныщагъэр фIыщIащ икIа иIэу, и Iупэхэр пIащэщ, и тхьэкIумэхэр хуэкIыхьщ.

Зейналов Зейнал Рза-оглы здэщыIэр фщIэмэ, фыкьзэпсэпэзыну дыныволъэIу мы телефонхэмкIэ: 8 (8662) 422-028, 494-204, 02 е милицэм и Iуэхущlапlэ нэхъ фпэгъунэгъуэм.

Фэбжьым къелакIым

Махуэжу кIуам Налшык къалэ и Осетин уэрамым сыхьэт 16-рэ дакьикъэ 27-м къызыщыхьащ щIыу зыхэкIуда гъэзгу насыпныщагъэ.

ЗэрыхуэгъэфащэмкIэ, ВАЗ-2109 автомашинэ дыжьыныфэр Осетин уэрамым тету здэжьым, ар кьытехуа фэбжьым кьелакьым. А насыпныщагъэр кьызыIэщIащ зигъэщIыкIыжащ.

Автомашинэм и телIэр: ВАЗ-2109 дыжьыныфэ, кьэрал номерыр 995, 955 е 395-хэм яIэхэзэу хуагъэфащэ, и абджэхэм узэпкрыплькъым, и дискхэр зэбордым щащIащ, шэрхьэм гъущI Iуэр тетщ, автомашинэм и пэмкIэ кьыщыбгъэ узэдыгъэхэм дагъуэ яIэщ.

Насыпныщагъэр зыльэгъуа щыIэмэ, КъБР-м и МВД-м зыкьыфхуагъаззэ, щIэпхьаджащIэр кьэгъуэтыныжмкIэ дэIэпыкьугъэ фыхьуну. Мыхьэнэ зиIэ хэзыбар фщIэмэ, дыныволъэIу КъБР-м щыIэ МВД-м фыкьзэпсэпэзыну мы телефонхэмкIэ: 49-50-62, 02 е милицэм и Iуэхущlапlэ нэхъ фпэгъунэгъуэм.

Къэрал кIуэцI Iуэхуэхмкlэ министерствэу КъБР-м щыIэм и пресс-Iуэхущlапlэ.

● Гъуазджэ

«Бжьамий» ансамблыр щIыпIэ жьыкъэхэм фIыуэ щалъагъу.

● Футбол

«Кайратыр» нракъуэ

Премьер-лигэм 2008 гъэм щекIуэкIыну зэхъэзэхуэм Тыркум зыщыкъуэзыгъэжьэзыр «Спартак-Налшыкым» ящэ зэныбжьгъэгъуэ зэIуцIэр иригъэкIуэкIащ.

ДИ ЩIАЛЪЭМ хьэрхуэрэгъу яхуэхъуащ Къэзахъстаным и командэ нэхъ пIьащхэм ящыщ Алма-Ата и «Кайратыр». Нэхъапэми кьыззэрыгъэдгъэщащи, налшыкдэсхэм Тыркум здащар нэгъабэ дублерхэм я зэпеуэм хэту кьыхэжаныкIа ди щIалэхэмрэ нэгъуэщI юмандэхэм кьыхаласхэмрэщ. Ящэ зэхуэсгъуэм и кьаланыр ди командэ нэхъыщхьэм етIанэгъэ хэбгъэхьэ хьун абы-хэм яхэтмэ, тренерхэм яубзыхунырщ.

«Кайратым» драгъэжьIуэкIа джэгум и ящэ Iыхьэр хуабжьу удэхьэхьэу хьэу икIи гуащIэу екIуэкIащ. ЖьыпIэну урикъуащ командэхэм юп щырыщ щыи адрейм зэрыхудигъэкIар.

Загъэпсэхуу кьихьэжа нужькIэ, «Спартак-Налшыкым» и гъэр нэхъ игъэбыдащ, и ебгъэрыкIуэныгъэхэри игъэкIэщхьакъым. Арати, бжьыгъэр 6:3-уэ «Кайратым» текIуащ.

НэгъуэщI ныбжьэгъугъэ зэIуцIэхэри ди щIалэхэм адырри Тыркум щрагъэкIуэкIынущ.

Самсоновым «Зенитым» зыщегъэбыдэ

«Спартак-Налшыкым» и футболист нэхъыфIэхэм ящыщу нэгъабэ щыта гъуэщIыкъуэмэкIыуэ Самсонов Олег щIэныкъо «Зенитым» хэтыну зэгурыIуэныгъэм Iэ тридзащ.

НЭГЪАБЭ санкт-петербургдэсхэм ар бэджэнду Спартак-Налшыкым» кьратри, зэхъэзэхуэр нухьыхукIэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и командэ нэхъыщхьэм щагъэджэгуащ. Самсоновым фIы дыдэу зыкьыгъэльэпIуащ, къэралым и щIалэгъуалэ командэ кьыхэхами хагъэхьащ.

Мыгъэрей зэпеуэр нуха нужькIэ, ар Санкт-Петербург ящэжащ икIи иджыри ильэсищкIэ «Зенитым» хэтыну Iэ трагъэдзащ. АрщхьэкIэ, езы Самсоновым зэрыжиIэмкIэ, аргуэру бэджэнду ятынущ. Ауэ дэнэ кьыщыщIидзынымэ зэкIэ ищIэркъым - Iуэхур щыз зэхэкIыпэнур мы тхьэмахуэм и кIэхэпщ. Езы Олег Налшык къыгъэззэжмэ, нэхъ кьещIэ. Дэри ар ди гуапэ хьунут.

ЖЫЛАСЭ Заур.

● Гъащlэ

АнЭ

Щыуэ щIэрэ адэ-анэр фIыуэ зымыльагъу е абыхэм я гум екъулIэн псалъэ жагъуэ езыпсэчыф бын?! Хьэуэ, щыIэн хуейкъым апхуэдэ! Мы дыдэм псом тету щIэрэ адэ-анэм хуэдэу псэ кьабзэрэ гу хьэлэрэ зиIэ нэгъуэщI щыхуэ! ЯльэкIамэ, быным и зы щхьэр нахь хагъэхунгъэкым. ДжIамэ, кьыдэмыльхъжьи кьафIощIыр, щыз кьепщамэ, ирихьэжьнкIэ щынэу мэпсэуэхэр. НэгъуэщI жыпIэмэ, анэм и гур сытым дежи быным и гуэщ, арат анэр нэм щIыхуагъадэри.

ЗЫ УСАКIУЭКЪЫМ анэм хуэусар, зы уэрэдкIэ Iакъуэкъым уэрэд дахэ хуэзыгъэIуар. «Анэ, ди щхьэр тхъуами дыбгъэфIэн уфIэфIщ. Хэтщ ЫэнфIэ нэхъ рэ нэхъ гуманIэ, нэхъ гъащIэмащIэ» сатырхэр псэ зыхэт сурэтым ещхьыр. Анэр уи щIыб кьыдэтыху, сыт хуэдэ ныбжьым уитми, усабийр. Ар ущимыIэж дакьикъэм зеиншагъэ кьыптоуари, уи гъащIэри уи дунейри нэгъуэщI мэхъур. Анэр зыщIэмысыж унэр уняжьымкIи икIи дыгъэ щIэсэркъым щIыжьаIэри арагъэнщ. Мыхэр ауэ сытми псалъэ хэIэтыкIа къыдейуэ кьыфIщIыхьуну сыхуейкъым, фIэщ щIыгъуейми, упсэухукIэ ныбжьыкъым хуэдэу кьыбдэгъэгурыкIуэнущ анэм и нэмрэ и псэмрэ.

Сэ сыхуейкъым гъащIэм и дахэ, и IэфI псори анэм и закъуэ еспхьну, адэр кьыкIэгъэгъэхуну. Адэр «дэмэ хуэдэу жаIэ щхьэкIэ, адэ зыщIхьэщымытыжу кьэтэдж сабиймрэ адэ-анэм я кэущI кьитэджкIа бынымрэ зэи зэщхь хьуркъым. Адэм и Iэ щабэр зи щхьэфэм емыIуса бын дапщэ хьуапсэрэ я гукъеуэр псэкIэ ягъэву. Адэ-анэм кьыпхалъхьэ гушхуэныгъэмрэ дэрэжэгъуэмрэ бын кэудыкIей хэнащ, сэри сахэту.

ЗэрыжаIэщи, адэр унэтелажьэщи, анэр унэгуащэщ. ЛIым я нэхъ мыгъуэми Iуэхугъуибгъу зэрехэр, жаIэ. Адэр анэм хуэдэу быным уб6эрэбзэфырыкым. Абы и акьылари и гупсысэри ЛIыгъэмрэ гугъуекъымрэ зэреппарц, кьэмыланджэжу и Iуэху Iыхьэр зэрэтхьмахуэм и кIэхэпщ. Езы Олег Налшык къыгъэззэжмэ, нэхъ кьещIэ.

Дэри ар ди гуапэ хьунут.

ЖЫЛАСЭ Заур.

Мы кьыджкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и кьуэдзэ Къаншокьуэ Элдэ, редактору Жылаес Маритэ, корректорхэр Щоджэн Инно *(1,3-нэ нап.)*, Табыщ Динарэ *(2,4-нэ нап.)*, корректорхэм я дэIэпыкьугъэ Нуан Заирэ. *Компьютерхэр газетым и теплъэр щIыщIа:* Щакуэ Мадинэ, Мэлбахъуэ Анжелэ, *сурэтыщI*Бицу Жанно.

Номерыр "Адыгэ псалъэм" и компьютер Iэнатlэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Iэ тедзэн хуейщ сыхьэт 20.00-м. Щыгтрадзэ сыхьэт 21.00-рщ.

Индексыр 51531● Тираж 10.045● Заказ №3691

● ТэрчкуейТэрч куейм мы зэманым къуажэ клуб 17-м я Iуэхур зэтеубла щыхьащ.

Щэнхабзэм и къежьапIэ

Абыхэм кьэфакIуэми уэрэд жьIакIуэми, гуп 300 хуэдиз щыIэхэтщ. Ансамбль 6-м «цIыхуфэ» щIэ лъапIэр зэрахьэ. А гупхэм я дэтхэнэ зым зыхэпшIэу гъэсэнпIэу гъэжьыгъэр щыщIагъэхуэбжьащ.

ЩIэблэм щэн дахэ яхэлъу кьыджкIуэтенымкIэ мыхьэнэ иIэщ Тэрч къалэмрэ Краснодарскэ жылагъэмрэ щылажьэ музыкальнэ еджапIэхэм. А IуэмкIи къыщыпсынащI сабинйэ 450-рэ. Мыбы къыщIигъэкIа гъэсэнхэм текIуэныгъэ къыщыдэхъ республикэм щекIуэкI зэхъэпэгъэхэм.

● КъБР-м и МВД-м къет

Зэдащыlэр фщIэмэ...

УФ-м и УК-м и 159-нэ статьям и 3-нэ Iыхьэм кьыщыгъэльэгъуа щIэпхьаджагъэ иIэжьауэ шэч зэрыхуащIым кьыхэкIыну, Налшык къалэ округым и 2-нэ ОВД-м кьелъыхьэ Зэ IыхьэгъэкIыным зыщыщыгъэщкIу **Зейналов Зейнал Рза-оглы**, 1947 гъэм дыдэм ильэсым и 9-м Азербайджан Республикэм щIэ Бард къалэм кьыщыдахъар, Щэджжэн къалэ, Колхозэр зэрамыт тет 5-нэ хэмэ щыпсэуэр, паспорт серие 83 00 №053196 зратар.

Гу зылъытапхъэ: и тепльэкIэ илъэс 60 мэхъу, зыIэщIэлъщ, см 180-185-рэ и лъагагъэщ, нэкIу хьурейщ, и щхьэщыр фIыщIащ икIа иIэу, и Iупэхэр пIащэщ, и тхьэкIумэхэр хуэкIыхьщ.

Зейналов Зейнал Рза-оглы здэщыIэр фщIэмэ, фыкьзэпсэпэзыну дыныволъэIу мы телефонхэмкIэ: 8 (8662) 422-028, 494-204, 02 е милицэм и Iуэхущlапlэ нэхъ фпэгъунэгъуэм.

● Тхыдэ

Псом нэхърэ нэхъыщхьэ

ЯПЭ БИБЛИОТЕКЭХЭР Къэбэрдей-Балъкъэрым къызэрыщыкIуагъэр зэманыфIи дэкIащ, абы лъандэрэ ди гъащIэми зэхъуэкIыныгъэ инхэр къыщыхъащ. Ауэ иджыри къызэдэсыи ди библиотекэхэм я тхылъэр джауэ, тхауэ щыткIыми, ахэр зэфIэуува зыщрихьащ, зэрызаужьа лъэхъэнэхэр къыщыхъэщIэкъуа тхыгъэ пыухыкIаи щыIэхьми. Пэжщ, 1971 гъэм Дозорец С. М. урысыбзэкIэ Налшык къыщыдигъэкIауэ щытащ «Из истории библиотечного дела в Кабардино-Балкарии» зыфIища тхылъ щыкIыр, газетхэмрэ щэнхабзэмкIэ щыIэ сборникхэмрэ тхыгъэ зыбжанэ тетащ. Ауэ кьыхэгъащIыпхъэщ мы лъэхъэнэми библиотекэхэм гулыытэщхэу зэрамыгъуэтыр.

Апхуэдэ щытыкIэм кьыхэкIащ библиотекэ Iуэхум ди республикэм зэрыщыужьэм теухуа щIэныгъэ тхыгъэхэм нобэ дызэрыщыщIр. Дэ дызэрелъымкIэ, гулъытэ нэхъыбэ зыхуэщIын хуейхэм ящыщ зыщI библиотекэ лэжьакIуэхэм ябгъэдэлъ щIэныгъэхэр. Псом зэращIэщи, сыт хуэдэ Iэнатlэри ехъулIэныгъэ иIэу ипэкIэ зыгъэкIуатэр абы бгъэдэт Iэщlагъэлъым и зэфIэкIыщ. Къэбэрдей-Балъкъэр библиотекэм щIэныгъэ зэрыщIагъэлъэгъуэ Iэмалхэр щызэпкьрыха унэ-тIыныгъэ пыухыкIа. Абы иткIэ унафэу къащтащ цIыхубэ тхылъ еджапIэхэм папщIэ щIэныгъэшхэу ухуэмейуэ, ауэ апхуэдэ еплъыкIэр зэрыщыуагъэр НIыуэ мэхъу ди библиотекэхэм кьакIуа гъэугуанэ кIыхьым ущыриплъэжкIэ.

Хэку зауэшхуэм республикэм и цIыхубэ хозяйствэм кьулейсызыгъэ инкъыхуихьащ. Абы ижь дыджыр кьащIихуат библиотекэхэмри. НэмыщI зэрыхуарихъуэкIэмэ тхылъ фондым и нэхъыбэр ягъэсащ, я нэ къыфIэнэр ирашащ. Зауэ нэужым фондхэр щIэрыщIэу зыкъызгъэпэщыжьынир кьыдаг